

HOMILIE

van Mgr. A.H. van Luyn, s.d.b. em. bisschop van Rotterdam, bij de 50ste verjaardag van zijn priesterwijding, eucharistieviering Kathedraal HH. Laurentius en Elisabeth, 8 februari 2014

De vreugde van het Evangelie

Lezingen: 2 Tim. 1, 6-14; Joh. 15, 9-17

Eind vorig jaar, ontvingen we allen een apostolische Brief van Paus Franciscus over de verkondiging van het Evangelie in de huidige wereld: “Evangelii Gaudium, de vreugde van het Evangelie vervult het hart van allen, die Jezus ontmoeten. Wie zich door Hem laat redden, is bevrijd van de zonde, van de troosteloosheid, van de innerlijke leegte en van de vereenzaming. Met Jezus Christus wordt de vreugde steeds opnieuw gewekt” (1).

Dit schrijven was niet slechts gericht aan de ambtsdragers en aan de religieuzen, maar aan alle gelovigen. De Paus richt zich onmiddellijk en onmiskenbaar tot iedere christen en nodigt hem/haar uit “tot een nieuwe etappe van evangelisering, die door deze vreugde gekenmerkt is, en om wegen te vinden voor de tocht van de Kerk in de komende jaren” (1) ... Wanneer iemand de liefde van God, die hem de zin van het leven teruggeeft, heeft aanvaard hoe kan hij dan het verlangen tegengaan om deze aan de anderen over te brengen?” (8) ... “Iedere gedoopte is, onafhankelijk van zijn functie in de Kerk en van het opleidingsniveau van zijn geloof, actieve drager van de evangelisering” (120).

Met deze oproep aan de Kerkgemeenschap “naar buiten te treden, om op alle plaatsen en bij alle gelegenheden zonder aarzelen en vrees het Evangelie te verkondigen” (23), herhaalt de Paus de opdracht van Jezus aan zijn leerlingen, waarmee het geschreven Evangelie eindigt: “ga en maak alle volkeren tot mijn leerlingen” (Mt. 28, 19). In de Handelingen van de Apostelen lezen we, hoe “de leerlingen erop uittrokken, om overal het Evangelie te verkondigen, terwijl de Heer meewerkte” (Mc. 16. 20).

Uit zijn brieven kennen we ook het overtuigende voorbeeld van de Apostel der volken, de Heilige Paulus, van de door hem gestichte geloofsgemeenschappen en van zijn leerlingen. We herinnerden ons, in de eerste lezing, zijn oproep -uit de gevangenis in Rome, waar hij wachtte op

de marteldood voor Christus- aan zijn leerling Timotheus “om ook zijn deel bij te dragen in de inspanning / het lijden voor het Evangelie, samen met Paulus, samen met Christus: *collabora Evangelio*” ... zonder vrees, zonder schaamte, vol vertrouwen en vreugde, beseffend dat het volgen van de Heer niet de weg is van de minste weerstand, maar dat deze weg begaanbaar is dank zij “de kracht van God en de hulp van de Heilige Geest” (2 Tim. 1, 6-14). Paus Franciscus schrijft: “de Heilige Geest verleent de kracht om de nieuwigheid van het Evangelie met vrijmoedigheid (*parrhesía*) te verkondigen, hardop, in elke tijd en op elke plaats, ook tegen de stroom” (259).

In het Evangelie van Johannes lezen we, dat Jezus, de avond voor Zijn lijden en kruisdood, Zijn leerlingen een ‘dynamische’ en ‘progressieve’ opdracht geeft: “Ik heb u de taak gegeven op tocht te gaan en vrucht te dragen, vruchten die blijvend mogen zijn” (Joh. 15, 16). Paus Franciscus gebruikt herhaaldelijk in zijn schrijven over de evangelisering (o.a. 26, 48, 51, 131) de term ‘dynamiek’ en onderstreept de urgentie voor de Kerk steeds weer opnieuw op tocht te gaan: hij schrijft over de “dynamiek van de uittocht en van de gave, van het buiten zich zelf treden, van het op weg zijn en van het uitzaaien, steeds opnieuw en steeds verder” (21). “De Kerk ‘op tocht’ is de gemeenschap van ‘missionerende leerlingen’, die het initiatief nemen, die zich actief inschakelen, die begeleiden, die vrucht dragen en vieren” (24). De Kerk weet zich ‘progressief’ / geleidelijk en gestaag te ontwikkelen in vruchtbaarheid: “ze vindt de weg om ervoor te zorgen dat het Woord Gods zich incarneert in een concrete situatie en vruchten draagt van nieuw leven” (24). En elke christen moet “groeien in het verstaan van het evangelie en in de onderscheiding van de wegen van de Geest” (45).

Een sprekend en inspirerend voorbeeld van ononderbroken inzet voor het Evangelie, van het onderscheiden van de tekenen van tijd en situatie, en van het nemen van initiatieven van evangelisering, vinden we bij de Heilige Johannes Bosco. Hij volgde zijn roeping en zending, de radicale keuze om Christus te volgen en Hem te dienen in de jongeren. Zijn beste leerlingen sloten zich bij hem aan en met hen stichtte hij de Congregatie van de Salesianen. Als wapenspreuk koos hij de tekst uit Genesis “da mihi animas, cetera tolle”: “geef me zielen, Heer, behoud het overige” (Gen. 14, 21). Hij werkte onafgebroken uit solidariteit met de noodlijdende jeugd en leefde eveneens onafgebroken in spirituele vereniging met God. Voor zichzelf had

hij niets nodig: “cetera tolle.” Hij leerde zijn medebroeders dat de twee pijlers van de Sociëteit de deugden zijn van werkzaamheid en soberheid: “arbeid en matigheid zullen de Congregatie vrucht laten dragen.”

Don Bosco was een ‘dynamische’ en ‘progressieve’ volgeling van Christus. Enkele maanden voor zijn dood (31 januari 1888) stuurde de rector van het grootseminarie van Montpellier, onder de indruk van al de pedagogische en pastorale initiatieven van Don Bosco en op zoek naar een overtuigend voorbeeld voor de seminaristen, een brief naar Turijn en vroeg Don Bosco naar het geheim van zijn succesvolle arbeid en methode. Don Bosco las de brief voor aan zijn medebroeders en riep uit: “ze vragen me mijn methode om de jongeren tot God te brengen uiteen te zetten; maar ... die ken ik zelf niet. Ik ben steeds verder gegaan, zoals de Heer me ingaf en de omstandigheden verlangden.” Dit antwoord van Don Bosco is voor generaties salesianen na hem een blijvende richtlijn gebleven, om ook zo steeds opnieuw hun pastorale roeping en zending te beleven, uit liefde voor de Heer van het Evangelie en in dialoog met de tekenen van tijd en plaats.

“De eerste beweegreden om het evangelie te verkondigen,” schrijft Paus Franciscus, “is de liefde van Jezus, die wij ontvangen hebben; de ervaring, dat we door Hem gered zijn, brengt ons ertoe Hem steeds meer te beminnen. Maar wat voor een liefde is het, die niet de noodzaak voelt over de geliefde persoon te spreken en deze te laten kennen?” (264). De Paus: “ik zal niet moe worden, die woorden van Benedictus XVI te herhalen, die ons naar het centrum van het Evangelie voeren: ‘Aan het begin van het christen-zijn staat niet een ethische beslissing of een groots idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, met een Persoon, die aan het leven een nieuwe horizont geeft en, daarmee de definitieve richting’ (Deus Caritas est, 1)” (7). Het gaat bij de evangelisering om de “wezenlijke inhoud” van het Evangelie en deze is: “de vriendschap met Christus en de broederlijke liefde” (265). Hier ligt “de bron van de evangelisering” (8).

De apostelen hebben het uit Jezus’ mond gehoord; het was zijn afscheidsboodschap. “Ik noem jullie geen dienaars meer, maar vrienden ... blijf in mijn liefde ... hebt elkander lief.” Jezus zegt dit aan al zijn leerlingen, ook aan ieder van ons, “opdat mijn vreugde in u moge zijn en uw vreugde volkomen moge worden.” Dat is de “vreugde van het Evangelie”,

die we mogen uitdragen. Daarvan zijn we geroepen te getuigen, niet alleen door verkondiging - “informeel ... spontaan, op bezoek in een huis, in een gesprek, op elke mogelijk plek, onderweg, op het plein, bij de arbeid” (127) - maar ook door de geloofwaardigheid van het handelen, de werken van barmhartigheid: “door het geloof te hebben, dat in de liefde werkzaam is” (Gal. 5, 6) (37).

Paus Franciscus wijst aan het eind van zijn brief op de laatste grond van onze evangelische vreugde: de Opstanding van de Heer. “Zijn verrijzenis behoort niet tot het verleden; ze behoudt een levenskracht, die de wereld doordrongen heeft ... iedere verkondiger van het Evangelie is een werktuig van deze dynamiek (276) ... die mag hem niet ontbreken” (277). Betekent dat niet dat wij de Emmausgangers dienen te zijn van deze eeuw? De Verrezen Heer is met ons op weg, zoals Hij zijn leerlingen verzekerd heeft aan het einde van het geschreven Evangelie: “zie, Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voleinding der wereld” (Mt. 28, 20). We luisteren naar Hem, terwijl Hij ons onderweg de Schriften uitlegt, we bieden Hem gastvrijheid in de persoon van de vreemdeling op onze weg, we herkennen Hem aan het breken van het brood, we gaan met brandend hart naar de stad van de mens -Jerusalem- en getuigen vol vreugde: we hebben de Verrezen Heer ontmoet! “Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven” (Joh. 14, 6).

Naschrift, voor de ambtsdragers:

We hebben dus geen reden om altijd maar jobstijdingen te verkondigen, treurmarsen te spelen en klaagliederen aan te heffen. Wij moeten de boodschap van de verrijzenis, van de vreugde en van de hoop verkondigen. Zo kunnen wij bij alles wat ons bezwaart, en ondanks vele nogal pessimistisch aandoende prognoses, vol vertrouwen de toekomst tegemoet zien. Met het Tweede Vaticaanse Concilie heeft de Kerk de doorbraak naar een nieuwe tijd gewaagd. Daarmee staan wij pas aan het begin. Als we realistisch zijn, had niemand verwacht dat het een rustige wandeling zou worden. Maar in de dienst van de priester is alles, wat als kruis heel vanzelfsprekend bij het leven hoort, nu al door het verheerlijkend licht van de verrijzenis omstraald. Met de paasboodschap kan hij oriëntatie, licht, troost, vertrouwen, hoop en vreugde in het leven van mensen brengen. Hij moet getuigen: “De vreugde die de Heer u geeft, is uw kracht” (Neh. 8, 10). De priester kan ook nu en in de toekomst “dienaar van de vreugde” zijn (2 Kor. 1, 24). Walter Kardinaal Kasper

**SLOTWOORD MGR. VAN DEN HENDE
bij het jubileum van Mgr. Van Luyn s.d.b.**

Monseigneur Van Luyn,

Vandaag mogen wij in deze eucharistieviering stilstaan bij uw vijftigjarig priesterjubileum en binnenkort bent u twintig jaar bisschop. In 2011 trad u terug als bisschop van Rotterdam. Toen is al benadrukt dat u verbonden zou blijven met de zetel van Rotterdam. Vandaag zit u als bisschop emeritus opnieuw op de bisschopszetel hier in de kathedraal. Zitten op deze zetel wil niet zeggen dat u gemakkelijk stilzit. U bent als persoon zeer beweeglijk, en vaak bent u onderweg. U heeft en houdt contact met velen in de Kerk en in de samenleving. De aanwezigheid hier in de Kathedraal van mensen uit vele geledingen van de Kerk en van de samenleving is daar een teken van.

Vijftig jaar geleden bent u uw dienstwerk als priester begonnen. Ik heb geprobeerd mij in te denken hoe lang vijftig jaar is. Ik dacht, u werd priester precies een maand na mijn geboorte. Dat is dus een hele tijd. Bij uw wijding sprak u de bereidheid uit om als priester uw aandeel te hebben in de verkondiging van het evangelie. Aan het begin weet je nog niet wat er in dit kader in de loop der jaren van je wordt gevraagd. De laatste twintig jaar heeft u uw dienstwerk als bisschop vervuld. Het bisschopsambt, de volheid van het priesterschap. Dit wil niet zeggen dat je dan genoeg hebt aan jezelf. Integendeel, als bisschop is het nodig om vele anderen uit te nodigen en aan te sporen om hun aandeel te hebben in de verkondiging.

Draag uw deel in het lijden van het evangelie (cfr. 2 Tim. 8). Wanneer lijden en moeiten aan de orde zijn, is dat niet een teken dat het evangelie niet zou kloppen, dat het geloof in Christus niet waar zou zijn. Integendeel, onze Heer Jezus heeft zelf geleden en heeft aan het kruis zijn leven gegeven voor zijn vrienden én vijanden. Ook als bisschop mag je je leven toevertrouwen aan die Christus, die is: de weg, de waarheid en het leven (cfr. Joh. 14). Ik hoop van harte dat de Heer u ook in de komende jaren gezondheid geeft en dat Hij u in kracht van de Geest bij de les mag houden. En ik weet dat u daarvoor openstaat.

+ J. van den Hende
Bisschop van Rotterdam

BRIEF VAN MGR. VAN LUYN S.D.B.

aan allen die bij mijn priesterjubileum blij gaven van hun betrokkenheid en sympathie

Rotterdam, maart 2014

Vorige maand hebben we mijn gouden priesterjubileum gevierd, tezamen met de twintigste verjaardag van mijn wijding tot Bisschop van Rotterdam. Het was een inspirerende en feestelijke viering in de kathedrale kerk van de H. Laurentius en de H. Elisabeth van ons bisdom, opgeluisterd door de prachtige zang van de Cantorij, een intense dankzegging aan de Heer van de Kerk voor al zijn veelvuldige genadegaven in de afgelopen decennia.

Langs deze weg wil ik U allen uitdrukkelijk bedanken voor uw aanwezigheid, voor uw medeleven, uw gebeden en goede wensen, uw brieven en attenties. Vooral de huidige Bisschop van Rotterdam, Mgr. Van den Hende, en zijn staf en medewerkers, alsmede de plebaan Pastoor Chris Bergs en zijn parochianen, wil ik hartelijk danken voor de uitnodiging het jubileum in onze Kathedraal te vieren en voor alle activiteiten die nodig waren voor de viering en de ontvangst.

Voor mij persoonlijk was het een bijzondere gelegenheid om me met grote erkentelijkheid de steun en de talloze bijdragen in herinnering te roepen van velen in ons bisdom en daarbuiten in de gezamenlijke inspanning voor het Evangelie (2. Tim. 1, 8). In de homilie hebben we nagedacht over de oproep van Paus Franciscus aan de Kerkgemeenschap om “naar buiten te treden om op alle plaatsen en bij alle gelegenheden zonder aarzelen en vrees het Evangelie te verkondigen” (Evangelii Gaudium, 23): “de vreugde van het Evangelie”! De Paus spreekt over “de dynamiek van de uittocht” (EG 21) en van “groeien in het verstaan van het Evangelie en in de onderscheiding van de wegen van de Geest” (EG 45).

Van harte wens ik dat we in de komende jaren samen ons met overtuiging mogen wijden aan deze ‘dynamische’ en ‘progressieve’ opdracht, welke uiteindelijk terug gaat op de taak die Jezus aan Zijn leerlingen gaf bij het Laatste Avondmaal: “om op tocht te gaan en vruchten voort te brengen die blijvend zijn” (Joh. 15, 16).

Met de verzekering van mijn gebed voor uw intenties en met broederlijke
groet,
In Christo,

+ Adr. H. van Luyn s.d.b.
Emeritus bisschop van Rotterdam

INLEIDING

van Mgr. Dr. J.H.J van den Hende bij de bijeenkomst van Sjofar voor studenten, Rotterdam, 10 januari 2014: Diaconale heiligen, levens getekend door daden van liefde

1. Inleiding: Daden van Liefde geworteld in het geloof

Vorig jaar hebben we wereldwijd in de Kerk het Jaar van het Geloof afgesloten. Het was destijds paus Benedictus XVI die met het idee kwam om een Jaar van het Geloof te houden. Op 11 oktober 2011, een jaar voor de aanvang van het Jaar van het Geloof, ontvouwde paus Benedictus zijn plan. Dat deed hij middels het document ‘Porta Fidei’, Poort van het Geloof¹.

De paus nodigde uit om te komen tot een authentieke en hernieuwde bekering tot Christus (PF 6). Hij riep op om het geloof van harte te belijden, het geloof te vieren en van het geloof te getuigen (PF 9). Wanneer het gaat om te getuigen van je geloof, dan gaat het niet alleen om verkondiging in de vorm van catechese, prediking en belijdenis. Paus Benedictus stelde in artikel 14 van Porta Fidei dat het bij geloofsgetuigenis ook aankomt op diaconie, op daden van liefde: “Het Jaar van het Geloof zal ook een gunstige gelegenheid zijn om het getuigenis van de liefde te intensiveren”.

De paus onderstreept dat getuigen van het geloof én getuigenis afleggen van de liefde bij elkaar horen. Hij verwijst hierbij naar een aantal Bijbelteksten uit het Nieuwe Testament. Hij noemt de apostel Paulus die schrijft in de eerste brief aan de Korintiërs: “*Nu echter blijven geloof, hoop en liefde, de grote drie; maar de liefde is de grootste*” (1 Kor. 13, 13).

Ook citeert de paus uit de brief van de apostel Jacobus: “*Broeders, wat baat het een mens te beweren dat hij geloof heeft, als hij geen daden kan laten zien? Kan zo’n geloof hem soms redden? Stel dat een broeder of een zuster geen kleren heeft en niets om te eten, en iemand van u zou zeggen: ‘Geluk ermee! Houd u warm en eet maar goed’ en hij zou niets doen om in hun stoffelijke nood te voorzien – wat heeft dat voor zin? Zo is ook het geloof, op zichzelf genomen, zonder zich in daden te uiten, dood. Misschien*

1 Benedictus XVI, *Motu proprio Porta Fidei* (2011). Nederlandse vertaling in: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* (2011) 257-268.

zal iemand zeggen: ‘Gij hebt de daad en ik heb het geloof.’ Dan antwoord ik: ‘Bewijs me eerst dat ge geloof hebt, als ge geen daden kunt tonen, dan zal ik u uit mijn daden mijn geloof bewijzen’ (Jak. 2, 14-18).

Benedictus stelt: “Het geloof zonder de liefde draagt geen vrucht en de liefde zonder het geloof zou een gevoel zijn dat voortdurend ten prooi is aan de twijfel. Geloof en liefde vereisen elkaar en wel zo dat het een het ander mogelijk maakt zijn weg te gaan. Vele christenen wijden immers hun leven met liefde aan wie eenzaam is, aan de kant is geschoven of is uitgesloten, mensen naar wie men als eerste moet gaan om hen te ondersteunen omdat nu juist in hen zich het gelaat van Christus zelf weerspiegelt. Dankzij het geloof kunnen wij in hen die om onze liefde vragen, het gelaat van de verrezen Heer herkennen”. Hierbij wijst de paus naar het evangelie van Mattheus: “*Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders, hebt gij voor Mij gedaan*” (Mt. 25, 4).

Benedictus zegt: “Het is het geloof dat het mogelijk maakt Christus te herkennen en het is zijn liefde zelf die ertoe drijft Hem te hulp te komen, telkens als Hij onze naaste wordt op de weg van het leven”. Daden van liefde zijn geworteld in het geloof. Liefde en geloof horen bij elkaar. Ik denk hierbij heel bijzonder aan een gedeelte uit het Johannes evangelie. In het derde hoofdstuk is Jezus in gesprek met de farizeeër Nikodemus. In vers 21 zegt Jezus: ‘*wie de waarheid doet, gaat naar het licht, opdat van zijn daden moge blijken dat zij in God gedaan zijn*’. In deze tekst hebben daden m.i. zowel betrekking op de daad van het geloof alsook op daden van liefde. De waarheid doen houdt in het geloof bewaren.

2. Daden van Liefde, in het licht van de Schrift

Waar het gaat om Daden van Liefde wil ik nog iets meer stil staan bij de heilige Schrift. Ik doe dit door in het kort nog een aantal fundamentele Bijbelpassages de revue te laten passeren. In het motu proprio *Porta Fidei* werd er al een aantal genoemd, zoals gezegd.²

In de Bijbel, het woord van God, wordt in beeldende taal gesproken over de schepping. In het boek Genesis (‘wording’ betekent dat) staat geschreven dat God er voor gekozen heeft om de mens te maken naar zijn beeld: “*als*

2 R. Brown, *The gospel according to John I-XII, The Anchor Bible* 29 (1966) 135.

beeld van God schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij hen” (Gen. 1, 27). De mens als beeld van God³. Dat de mens beeld is van God behoort tot het wezen van de mens.

Centraal in het Oude Testament in het verbond van God met de mens⁴, staan de voorschriften die we de tien geboden noemen⁵. Het zijn woorden door God aan de mens gegeven om er naar te leven, om het leven met God en de medemens richting te geven. Van de tien geboden gaan de eerste drie over de betrekkingen van de mens met God: (1) God de enige Heer belijden en liefhebben, (2) de Naam van God niet misbruiken, (3) de dag van de Heer in ere houden. De andere zeven geboden gaan over de omgang van de mensen met elkaar: niet doden, geen echtbreuk, niet stelen, niet liegen, etc.

De tien geboden hebben tot op de dag van vandaag hun geldingskracht. Jezus zegt immers in het evangelie van Mattheus: *‘Denkt niet dat Ik gekomen ben om Wet en Profeten op te heffen, maar om de vervulling te brengen’* (Mt. 5, 17). De Catechismus van de katholieke Kerk leert ons dat: *‘de tien geboden deel uit maken van de goddelijke openbaring. Maar ze laten ons ook inzien waarin de ware ‘humaniteit’ van de mens bestaat. Zij stellen de essentiële plichten in het licht en indirect ook de fundamentele rechten die onlosmakelijk met de natuur van de menselijke persoon verbonden zijn’*⁶.

In het licht van de geboden, spreekt een aanklacht van de profeet Amos (760 v Chr.) boekdelen. Amos zei: *‘Hoort dit, gij die strikken spant voor de armen om de misdeelden in het land te verdelgen, gij die redeneert: wanneer is de nieuwe maan voorbij? Dan kunnen wij ons koren verkopen! En wanneer de sabbat? Dan kunnen wij ons graan uitstallen. Dan verkleinen wij de maat, dan verhogen wij de prijs en bedriegen wij met een vervalste weegschaal. Dan kopen wij de kleine man voor geld, de armen voor een paar schoenen, en verhandelen wij zelfs het uitschot van ons koren. De Heer heeft gezworen [...] Geen van hun daden zal Ik ooit vergeten!’* (Am. 8, 4-7).

3 In de Septuagint staat er in het Grieks: κατ’ εικόνα θεου.

4 Cfr. J. Ratzinger/ Paus Benedictus XVI, *De geest van de liturgie* (Vlagtwedde 2006) 17-18.

5 Exodus 20, 2-17; Deuteronomium 5, 6-21.

6 *Catechismus*, nr. 2070.

Ik wil ook een tekst voorlezen uit het Bijbelboek Ecclesiasticus (Wijsheid van Jezus Sirach): *‘De Heer heeft de mens uit de aarde geschapen [...] Hij schonk hun een aantal dagen en een bestemde tijd en gaf hun de macht over de dingen op aarde. Hij heeft hen bekleed met een kracht als de zijne en hem gemaakt naar zijn beeld. In al wat leeft heeft Hij de vrees voor de mens gelegd en hem tot heer gemaakt over dieren en vogels. Hij heeft hun tong gevormd en hun ogen en hun oren en hun een hart gegeven om te denken. Hij heeft hen vervuld met onderscheidingsvermogen: Hij toonde hun het goed en het kwaad. Hij heeft zijn oog in hun hart gepland [...]’* (Jezus Sirach 17, 1-10). Gods oog in ons hart. Dat betekent in beeldende taal dat de mens, die beeld is van God, is toegerust met een geweten⁷.

In het Nieuwe Testament, in het evangelie van Mattheus (Mt. 5, 3-12), wordt dit geweten van ons op indringende manier aangesproken door de Heer zelf in de zaligsprekingen. De zaligsprekingen staan in het hart van de prediking van Jezus⁸. We worden onder meer aangespoord om arm van geest, zachtmoedig, barmhartig en zuiver van hart te zijn, om te hongeren en te dorsten naar gerechtigheid, en om vredebrengers te zijn.

Verderop in het evangelie van Mattheus, in hoofdstuk 25, zegt de Heer: *“al wat gij gedaan hebt voor de geringsten van mijn broeders hebt ge voor Mij gedaan”* (Mt. 25, 40). Dit is de aanzet tot de zogenaamde werken van barmhartigheid: hongeringen voeden, dorstigen te drinken geven, vreemdelingen opnemen, naakten kleden, gevangenen bezoeken, etc. De grondovertuiging van deze opdracht is: dat een mens met honger of dorst, een vreemdeling, een naakte of gevangene, een mens is: geschapen naar Gods beeld. Een mens, uniek en met waardigheid. Een mens in nood tegemoet treden en respectvol nabij zijn doet het meest recht aan deze persoon als beeld van God.

Anderzijds, in hetzelfde hoofdstuk 25 van Mattheus, wordt iedere mens opgeroepen om zijn ontvangen talenten in te zetten. De mens, naar Gods beeld geschapen, heeft zijn talenten ontvangen van God, hetgeen betekent dat een mens -als beeld van God- het best tot ontplooiing komt wanneer hij of zij de talenten in dienst stelt van de Heer en de medemens, tot opbouw en

⁷ J. Hulshof s.m., *De waardigheid van de mens*, in: K. Merks (ed), *Uit op geluk*, Baarn (1995) 18-31.

⁸ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, nrs. 1716-1717.

ondersteuning.

Kortom, in het licht van de Schrift zijn Daden van Liefde als dienst aan de naaste [...] een onmisbare uiting van ons geloof en hebben ze alles te maken met geloofwaardigheid⁹. Ze zijn tevens een uitdrukking van de waardigheid van de mens.

3. Daden van Liefde in het leven van de heiligen

De zojuist genoemde Bijbelcitaten illustreren hoe concreet de aansporingen en bouwstenen zijn die de Bijbel (zowel het Oude Testament als het Nieuwe Testament) geeft om vanuit het geloof te komen tot daden van liefde.

Een oud spreekwoord zegt: woorden wekken, voorbeelden strekken. Waar het aankomt op Daden van Liefde wil ik naast de woorden ontleend aan de heilige Schrift, ook graag stilstaan bij een aantal voorbeelden: heiligen wier levens getekend worden door Daden van Liefde.

1. H. Laurentius (3e eeuw). Laurentius was als diaken werkzaam in Rome, in een tijd dat christenen in Rome een minderheid waren en vervolgd werden. Wat een diaken is kunnen we lezen in de heilige Schrift. In de Handelingen van de apostelen (Hand. 6) staat dat door de apostelen diakens werden aanstelden door handoplegging en gebed. De apostelen wilden hun werk van verkondiging en gebed niet verwaarlozen en wilden tevens de zorg voor de ondersteuning garanderen. Daartoe werden zeven diakens aangesteld. In de derde eeuw was de heilige Laurentius met deze taak werkzaam als diaken. Hij droeg zorg voor de naasten in nood. Daarnaast was Laurentius als diaken verantwoordelijk voor de financiën van de Kerk in Rome. Op een gegeven moment droeg de Romeinse keizer diaken Laurentius op om alle rijkdommen van de Kerk bijeen te brengen en af te staan. Laurentius vroeg een aantal dagen tijd en kwam vervolgens met een grote groep mensen die kostbaar zijn in Gods ogen: armen, zieken, weduwen en wezen. Laurentius sprak: ziehier de schatten van de Kerk¹⁰. Diaken Laurentius moest zijn daden van liefde, zijn getuigenis bekopen met de marteldood. De heilige Laurentius is de patroonheilige van de stad en het bisdom Rotterdam.

⁹ Bisdom van Breda, *Daden van geloof* (uit reeks geloofsboekjes 2008).

¹⁰ E. Klinkenberg, *Gaar, draai om en eet*, in: P. Kohnen (ed) *Sint Laurens aan de Maas* (2001) 15-22.

2. De heilige Martinus -St. Maarten- (316-397) was een Romeinse soldaat die zich tot Christus bekeerde. Beroemd verhaal is dat Martinus te paard zat en bij de stad Amiens een arme bedelaar ontmoette¹¹. Deze bedelaar smeekte om medelijden, want hij was naakt terwijl het midden in de winter was. Martinus gaf hem de helft van zijn soldatenmantel. Deze gebeurtenis doet uiteraard denken aan het schriftwoord uit het Mattheus evangelie: 'Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed' (Mt. 25, 36). Een Latijns woord voor mantel is *pallium*, hetgeen samenhangt met de moderne term palliatieve zorg, ofwel mantelzorg¹².

3. De heilige Antonius van Padua (1190-1231), volgeling van Sint Franciscus, was een groot predikant¹³. Antonius vond dat een predikant zichzelf steeds moet afvragen of hij datgene wat hij preekt ook zelf doet. Hij zei: "*Een predikant spreekt met twee lippen, maar ook met zijn leven en zijn goede naam.*" Sint Antonius kon in zijn preken vernietigend uithalen naar de uitbuiters van de armen. Hij keerde zich vooral tegen woekeraars. In de middeleeuwen was rente vragen op geleend geld verboden. Het eisen van rente op geleend geld gold als een schending van de rechtvaardigheid en de naastenliefde (cfr. Lc. 6, 32, 34). De Kerk (Tweede Lateraans Concilie, 1139) weigerde woekeraars de sacramenten en een begrafenis in gewijde aarde. In de nieuwe economie van de opkomende steden was geld nodig om te investeren. Degene die geld leende kon investeren en vervolgens met het eigen bedrijfje geld verdienen. Handige zakenlieden richtten leenbanken op. Maar de mensen moesten geld lenen tegen woekerrente en zij kwamen daardoor nog meer in de schulden. Er ontstond een stedelijk proletariaat. Sint Antonius kwam op voor deze nieuwe armen, deze slachtoffers van woeker. Een citaat van Antonius uit een preek: "*Het vervloekte volk van de woekeraars wordt op aarde groot en sterk. Zij hebben de tanden van een jonge leeuw (Joel 1,6) want zij verslinden het bezit van de armen, wezen en weduwen*¹⁴." En Antonius zegt: "*Wie bij een mens de keel dichtknijpt, ontnemt hem de stem en het leven. Wie van*

11 Sulpicius Severus, *Het leven van Sint-Maarten* (vertaald door P. Lateur) (1997) 28.

12 W. Eijk, L. Hendriks, J. Raymakers (red.), *Handboek Katholieke Medische Ethiek* (2010) 386.

13 J. Lang, *Antonius van Padua*, in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Teil 1 (1993-2006) 791-792.

14 L. Hardwick, *Antonius van Padua* (1993) 38-39.

de arme zijn geringe bezit afneemt, zuigt zijn bloed uit, wurgt hem [..].”

4. De adellijke Elisabeth van Thüringen¹⁵ leefde in Hongarije van 1207 tot 1231. Tijdens de hongersnood van 1226 kwam zij arme mensen te hulp. Haar man was ertegen dat Elisabeth dit werk van barmhartigheid verrichtte, maar zij ging door met het bakken en uitdelen van broden. Op een dag kwam ze op straat haar echtgenoot tegen, die zag dat ze haar schort gevuld had. Hij liet haar het schort openen, maar in plaats van broden lagen er plotseling rozen in. Na de dood van haar man werd Elisabeth in 1229 lid van de Derde Orde van St. Franciscus. Zij wijdde haar verdere leven aan de verzorging van zieken. Zij liet een ziekenhuis bouwen in Marburg. Wederom kunnen we denken aan het Mattheus evangelie, waar de Heer zegt: ‘Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven’ (Mt. 25, 35) en: ‘Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht’ (Mt. 25, 36). In de loop der eeuwen werden veel ziekenhuizen naar de heilige Elisabeth genoemd. Ook ontstonden later de zogeheten Elisabeth-verenigingen met als oogmerk bijzondere steun aan de armen te verlenen. In het bisdom van Breda bestaat sinds de negentiende eeuw de Congregatie van de zusters Franciscanessen van de Hl. Elisabeth met als doel: het verzorgen van zieken en thuiszorg (wijkverpleging).
5. Petrus (Peerke) Donders, redemptorist (1809-1887)¹⁶. Petrus Donders was een missionaris uit Tilburg. Hij wilde al jong priester worden, maar omdat het gezin arm was, kon dit niet. Op latere leeftijd werd het hem toch mogelijk gemaakt om naar het seminarie te gaan. Daar verdiende hij zijn kostgeld met het verrichten van klusjes voor het seminarie en voor de andere leerlingen, die een stuk jonger waren dan hij. Hij deed dat zonder zich vernederd te voelen en werd als een grote broer voor hen. Petrus Donders werd missionaris in Suriname. In de leprozenkolonie Batavia leefde en werkte hij temidden van de melaatsen, die daar afgezonderd van de samenleving aan hun lot werden overgelaten. Wanneer voedsel en medicijnen werden gebracht, werden deze vanaf een grote boot op de kade gegooid. Petrus Donders ging bij hen wonen en verzorgde hun wonden. Dat hij zelf in al die jaren dat hij er werkte

15 *Lexikon für Theologie und Kirche* Teil 3 (1993/2006) 602-603. Zie ook: V. van der Helm (cs), *Werken van barmhartigheid. Heiligen, Bijbelse lijnen, Augustinus, Meditaties* (2012) 27-47.

16 Zie: www.peerkedonders.nl

niet ziek werd, is een wonder op zich. Hij leerde hen onderling liefde te betonen, omdat zieken die nog konden lopen medicijnen en voedsel voor zichzelf hielden, waardoor degenen die dat niet meer konden aan hun lot overgeleverd waren. Hij stierf te Batavia en zijn lichaam werd later overgebracht naar de kathedraal in Paramaribo. De afgelopen Wereldjongerendagen bezochten de WJD'ers de kathedraal en zijn graf en ook Batavia.

6. Marie Adolphine (Kaatje Dierickx) (1866-1900)¹⁷. Geboren en getogen in het West-Brabantse Ossendrecht trad zij in 1893 te Antwerpen in bij de congregatie Franciscanessen-Missionarissen van Maria. Geïnspireerd door de sociale encycliek *Rerum Novarum* (paus Leo XIII, 1891) wilde zij als kloosterzuster mensen helpen die arm waren. Zuster Marie Adolphine kan een eenvoudige heilige worden genoemd. Ze was niet erg geletterd, maar kon goed brood bakken. Ze werd in 1899 als missionaris uitgezonden omdat zij 'goed was in de keuken'. Zij stierf in 1900 als missionaris in China, in een golf van moorden op buitenlanders. De moordenaars maakten geen onderscheid tussen buitenlanders die daar waren vanwege economische of politieke motieven, of motieven van liefdadigheid. Want dat is wat Kaatje Dierickx deed: ze zorgde er heel concreet voor kinderen die niet van haarzelf waren, en deed dat met liefde in de missiepost bij Taiyuanfu.
7. Moeder Teresa (1910 Macedonie-1997 Calcutta)¹⁸. Zij stichtte de congregatie missionarissen van de naastenliefde. In Calcutta zag ze hoe arme mensen leefden temidden van bijzonder slechte omstandigheden. Hulp voor veel mensen was daarbij niet vanzelfsprekend, gezien het kastesysteem. Moeder Teresa trok zich het lot van deze armen aan en ging voor hen zorgen. In de zieke en verzwakte mensen in de goot, herkende zij het gelaat van Christus. We kennen deze heilige goed, en in de kathedraal in Rotterdam staat ook een beeld van haar. Zusters van Moeder Teresa zijn al sinds 1977 actief in de stad Rotterdam.

17 Zie: www.zustermarieadolphine.nl. In 2009 verscheen een stripboek over het leven van zuster Marie-Adolphine, onder de titel 'De verre bestemming', met tekeningen van Geert De Sutter (ISBN/EAN: 978-90-9024660-4).

18 *Lexikon für Theologie und Kirche* Teil 7 (1993/2006) 562.

4. Met het koninkrijk Gods voor ogen

“Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel en geheel uw verstand [...] Gij zult uw naaste beminnen als uzelf” (Mt. 22, 37-39) Deze twee geboden van de Heer (ook wel ‘dubbelgebod van de liefde genoemd’¹⁹), stonden centraal in het leven van de heiligen, wier leven getekend wordt door daden van liefde.

Het Compendium van de sociale leer van de Kerk²⁰ spreekt waar het gaat om daden van liefde over de evangelisatie van de sociale sector: “de bouw van een stad voor de mens die meer humaan is omdat hij meer de vorm aanneemt van het koninkrijk van God” (Compendium nr. 63). Het gaat in ons diaconaal en sociaal handelen middels daden van liefde om ‘een beschaving van liefde’, gebaseerd op het liefdesgebod van de Heer: “Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad” (Johannes 15, 12). Daarbij hebben we steeds opnieuw de inspiratie nodig van de heilige Geest. De Geest helpt om ons geloof handen en voeten te geven. Hij zorgt ervoor dat in ons binnenste dezelfde gevoelens van rechtvaardigheid en barmhartigheid leven die ook in het hart van de Heer aanwezig zijn (Compendium nr. 25).

Nu wij in Rotterdam bijzondere aandacht hebben voor daden van liefde in het licht van ons geloof, spreek ik de hoop uit dat ons gemeenschappelijk en persoonlijk leven getekend mag zijn door deze innerlijke gezindheid. Geloof en liefde hebben elkaar nodig.

De dienst aan de mens en de samenleving is krachtens de heilige Geest een geleefde traditie van de Kerk die ons kan inspireren. Een geloofstraditie die eeuwen door, in navolging van de Heer. Grote voorbeelden (geloofsgetuigen in woord en daad) zijn in deze traditie de heiligen van wie in deze voordracht een aantal is genoemd. Nu in ónze tijd zijn wij aan de beurt om in geloof daden van liefde te stellen. Dat mogen we doen met vertrouwen, met de voltooiing van het koninkrijk Gods voor ogen.

19 Cfr. Paus Benedictus XVI, toespraak op 11 juli 2010 in Castel Gandolfo: ‘de liefde tot God is onafscheidelijk verbonden met naastenliefde’.

20 Pauselijke Raad voor rechtvaardigheid en vrede, *Compendium van de sociale leer van de Kerk* (2004/2008).

Ik wil graag afsluiten met een zin uit Porta Fidei 14 van paus Benedictus, die het prachtig samenvat: “Laten wij, gesteund door het geloof, met hoop kijken naar onze inzet in de wereld, in afwachting van ‘nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar gerechtigheid zal wonen’ (2 Pt. 3, 13)”.

Gespreksvragen

1. Stelling: daden van liefde zijn een bijzondere vorm van geloofsverkondiging (Benedictus XVI in een toespraak op 24 februari 2012 tot de medewerkers van de St. Pieterspenning).
2. Op welke manier helpt het licht van het geloof ons op de weg van dienstbaarheid bij het doen van daden van liefde (cfr. encycliek paus Franciscus Lumen Fidei)?
3. Zijn in jouw leven geloof en daden van liefde in evenwicht?

INLEIDING

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende over de encycliek *Lumen Fidei* en Daden van Liefde, Theologencafé Den Haag, 30 januari 2014

1. *Lumen Fidei*, voltooiing van trilogie over geloof, hoop en liefde

Vandaag mag ik met u spreken over de encycliek *Lumen Fidei*, de eerste rondzendingbrief van paus Franciscus²¹.

Deze eerste encycliek van paus Franciscus staat niet op zichzelf. Naar eigen zeggen heeft paus Franciscus samen met emeritus paus Benedictus XVI aan deze encycliek gewerkt. In de publieke media werd de encycliek een 'quatre-mains project' genoemd. Tijdens de persconferentie in Rome bij het verschijnen van de encycliek zei kardinaal Ouellet (congregatie van de bisschoppen): "In the encyclical is much of Benedict XVI and all of Pope Francis"²².

Paus Franciscus schrijft in artikel 7 van zijn eerste encycliek *Lumen Fidei*: "deze beschouwingen over het geloof [...] willen een aanvulling zijn op hetgeen Benedictus XVI in zijn encyclieken over de liefde en de hoop heeft geschreven. Hij had een eerste redactie van de encycliek over het geloof bijna voltooid. Ik ben hem daarvoor diep dankbaar en in de broederlijkheid van Christus neem ik zijn waardevol werk over en voeg aan de tekst enkele verdere bijdragen toe".

Je kunt dus zeggen dat de eerste encycliek van paus Franciscus de voltooiing is van een kleine reeks van rondzendingbrieven n.l. van de hand van paus Benedictus de encycliek over de liefde *Deus caritas est*²³ en de encycliek over de hoop *Spe Salvi*²⁴ samen met de encycliek *Lumen Fidei* van paus Franciscus over het licht van het geloof.

21 Franciscus, Encycliek *Lumen Fidei* (2013). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* 2013/ nr. 3.

22 S. Guidi, *Much of Benedict XVI and all of Pope Francis*, in: *L'Osservatore Romano* (English edition) nr. 28, 10 juli 2013, p. 11.

23 Benedictus XVI, Encycliek *Deus caritas est* (2005). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* (2006) 1-33.

24 Benedictus XVI, Encycliek *Spe Salvi* (2007). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* (2008) 1-37.

In de inleiding van de encycliek verbindt de paus geloof, liefde en hoop expliciet met elkaar. Franciscus schrijft: ‘geloof, hoop en liefde vormen in een wonderbare verstrengeling de dynamiek van het christelijk bestaan naar de volledige gemeenschap met God toe’²⁵.

Ook paus Benedictus heeft eerder benadrukt dat de deugden van geloof, hoop en liefde bij elkaar horen. In zijn motu proprio *Porta Fidei* ²⁶ waarmee hij in 2011 het Jaar van het Geloof aankondigde, citeert Benedictus uit de eerste brief aan de christenen van Korinte, waarin de apostel Paulus schrijft dat geloof, hoop en liefde blijven, de grote drie, met de liefde als de grootste (1 Kor. 13, 13). Geloof, hoop en liefde horen dus bij elkaar. Schreef paus Benedictus een encycliek over liefde en één over hoop. Paus Franciscus voltooit de trilogie van rondzendingbrieven met een encycliek over het geloof²⁷.

In artikel 14 van *Porta Fidei*, het document over het Jaar van het Geloof, komt paus Benedictus expliciet te spreken over de relatie tussen geloof en liefde. Hij zegt: “Het geloof zonder liefde draagt geen vrucht en de liefde zonder geloof zou een gevoel zijn dat voortdurend ten prooi is aan de twijfel. Geloof en liefde vereisen elkaar en wel zo dat de een het ander mogelijk maakt zijn weg te gaan. Vele christenen wijden immers hun leven met liefde aan wie eenzaam is, aan de kant is geschoven of is uitgesloten, mensen naar wie men als eerste moet gaan om hen te ondersteunen omdat nu juist in hen het gelaat van Christus zelf weerspiegelt.”

25 *Lumen Fidei*, art. 7.

26 Benedictus XVI, motu proprio *Porta Fidei* (2011).

27 Zie: S. van den Bossche, *Lumen Fidei – een encycliek over geloof als Verlichting*, in: Aartsbisdom Mechelen-Brussel, *Pastoralia* (2014) 1, 14-15: ‘de voltooiing van een theologaal drieluik’.

Het is juist de band tussen geloof en liefde door Benedictus geschetst bij gelegenheid van het Jaar van het Geloof, die ons in Rotterdam inspireert om in aansluiting op het wereldwijde Jaar van het Geloof nu in ons bisdom een periode stil te staan bij: Daden van Liefde. Daden van liefde voortkomend uithet geloof, daden van liefde als vorm van geloofsverkondiging²⁸.

In dit perspectief wil ik in mijn voordracht met u spreken over de encycliek *Lumen Fidei*, het licht van het geloof, de eerste encycliek van paus Franciscus.

2. Geloof als licht voor de (moderne) mens

Een encycliek schrijven over geloof. In de huidige tijd, de 21e eeuw, kan dit overkomen als een wereldvreemde onderneming. Men zou kunnen zeggen: “Is dit nu het eerste onderwerp waarover je als nieuwe paus een brief zou moeten rondsturen? Zou dat niet eerder moeten gaan over de noodzaak tot vrede, over armoede of solidariteit?”

De inleiding van de encycliek over het geloof (artt. 1-7) houdt duidelijk rekening met het gevoel van veel mensen die sceptisch staan ten opzichte van geloven. Paus Franciscus schrijft in artikel 2 dat men in onze moderne tijd het licht van het geloof beschouwt als iets dat wellicht voldoende kon zijn voor de oude samenlevingen, maar dat het geloof geen nut heeft voor de moderne tijden. De moderne mens zou trots moeten zijn op zijn verstand (rede) en zijn autonomie.

De paus citeert in dit kader ter illustratie de filosoof Nietzsche die een brief schreef aan zijn zus, waarin Nietzsche stelt: ‘als je de gemoedsrust en het geluk wilt bereiken, heb dan maar geloof, maar als je een leerling wilt zijn van de waarheid, dan moet je onderzoeken’.

28 Benedictus XVI, *Address to a delegation from St. Peter's Circle* (24-02-2012): “Charitable service becomes a privileged form of evangelization in the light of the teaching of Jesus, who will consider as done to him what we do for our brethren, especially for those who are lowly and neglected (cfr. Mt. 245, 40)”. Zie ook: Benedictus XVI, *Message for Lent 2013*: “Baptism precedes the Eucharist, but is ordered to it, the Eucharist being the fullness of the Christian journey. In a similar way, faith precedes charity, but faith is genuine only if crowned by charity”.

Geloof wordt dan beschouwd als het tegenovergestelde van zoeken-omte-weten, geloof dat vrije mensen zou belemmeren in hun voortgang naar morgen. Veelzeggend is het dat in onze moderne tijd de ‘Verlichting’ geplaatst wordt tegenover de veronderstelde duisternis van het geloof²⁹.

Als de moderne mens op deze manier naar geloof kijkt, dan is geloof eerder een kwestie van duisternis dan van licht. Geloof wordt dan gezien als een subjectief licht dat hoogstens het eigen hart verwarmt en persoonlijke troost verschaft. Maar geloof wordt dan niet beschouwd als een objectief en gemeenschappelijk licht waar je als moderne mens iets aan zou kunnen hebben.

Paus Franciscus heeft in zijn encycliek nadrukkelijk aandacht voor deze visie van de moderne mens op het geloof. Maar tegelijkertijd geeft de paus aan dat het licht van de autonome rede begrensd is. Franciscus schrijft dat het licht van de autonome rede er n.l. niet in slaagt om de toekomst voldoende te verlichten [...] Men stelt zich tevreden met kleine lichten die het korte ogenblik verlichten, maar die niet in staat zijn de weg te openen³⁰.

De encycliek *Lumen Fidei* is een inhoudelijk pleidooi om het licht van het geloof opnieuw te ontdekken. Het licht van het geloof heeft een bijzonder karakter. Het is in staat het hele bestaan van de mens te verlichten, aldus paus Franciscus.

In een paar grote stappen karakteriseert de paus het geloof: geloof komt van God, het is een gave; geloof ontstaat bij de ontmoeting met de levende God; God roept ons en openbaart ons zijn liefde; liefde die ons voorafgaat en die steun en houvast is om ons leven op te bouwen. Door deze liefde veranderen wij en krijgen wij nieuwe ogen; het geloof als grote belofte dat zicht geeft op de toekomst.

29 Cfr. S. van den Bossche, *Lumen Fidei – een encycliek over geloof als Verlichting*, in: Aartsbisdom Mechelen-Brussel, *Pastoralia* (2014) 1, 14-15.

30 *Lumen Fidei*, art. 3.

Enerzijds gaat het in het geloof om licht uit het verleden, n.l. de herinnering aan Jezus' leven waarin Hij zijn liefde heeft getoond. Anderzijds gaat het om het licht van de toekomst, n.l. de verrijzenis van Jezus die ons over de dood heen tot zich trekt³¹.

Paus Franciscus wil in zijn eerste encycliek dit geloof ter sprake brengen, opdat dit geloof in ons groeien mag om ons heden te verlichten. Juist in onze tijd heeft de mensheid behoefte aan licht, aldus Franciscus.

De encycliek *Lumen Fidei* wil het licht en de rijkdom van het geloof opnieuw presenteren aan de moderne mens. Dit in het besef dat in onze moderne tijd ook veel gelovigen -hoe je het ook wendt of keert- mensen zijn wier leven en geloof onder invloed staan van de moderne tijd en haar beschouwing ten aanzien van geloof.

3. In het kort de inhoud van de vier hoofdstukken van de encycliek

De encycliek *Lumen Fidei* kent vier hoofdstukken. Sommige commentaren noemen het vier scènes van het ene schilderij over geloof³². In het kader van mijn voordracht wil met u nu stilstaan bij de vier onderscheiden hoofdstukken van de rondzendbrief, met name bij het eerste en het vierde hoofdstuk. Immers, ik ben gevraagd om deze encycliek over geloof in dit Theologencafé te bespreken in relatie tot ons diocesane thema Daden van Liefde, voortkomend uit het Jaar van het Geloof.

3.1. De encycliek spreekt niet in abstracte termen over geloof. Om te begrijpen wat geloof is, aldus paus Franciscus, moeten we eerst spreken over het traject van het geloof, de weg van gelovige mensen.

Daarom gaat de paus in het eerste hoofdstuk, met als titel 'wij hebben geloofd in de liefde', in op de geschiedenis van het geloof: van Abraham (vader van het geloof) naar het geloof van Israël tot en met de volheid van Gods openbaring en het heil door het geloof in Christus, in de gemeenschap van de Kerk. In zekere zin biedt het eerste hoofdstuk een bijbelse theologie in kort bestek over geloven, de weg van het geloof in het licht van de heilige Schrift.

³¹ *Lumen Fidei*, art. 4.

³² Aartsbisschop G. Muller, *Die neue Papst-Enzyklika*, in: *Zur Debatte* 2013/6, pp. 1-6.

Paus Franciscus stelt dat geloven verbonden is met: horen en zien. Horen, want Abraham luisterde naar de stem van God. Geloven is antwoorden op het Woord dat persoonlijke vragen stelt, geloven als antwoord op een Gij die ons bij naam roept³³.

Maar het woord van God is zowel een oproep die je hoort als een belofte die je voor ogen mag hebben. Wanneer Abraham ingaat op Gods belofte, een stap voorwaarts zet, is er bij geloof tevens sprake van zien, d.w.z. door het geloof zicht hebben op de weg die je gaat³⁴. Geloof is aldus verbonden met horen en zien. Geloof betekent ook dat Abraham zich toevertrouwt aan het woord van God, en dat hij begrijpt dat dit woord, deze God, betrouwbaar is. Geloof is dus tevens verbonden met vertrouwen en begrijpen³⁵.

Het laatste aspect is dat de oproep van God voor Abraham niet vreemd is, maar in zijn hart wordt herkend. De God die Abraham roept is God die Schepper is. In het licht van het geloof kent Abraham enerzijds zijn wortels, zijn oorsprong en anderzijds zijn roeping en bestemming³⁶. Geloof verbonden met je oorsprong en je toekomst.

Na Abraham komt paus Franciscus te spreken over het geloof van Israel. Hij zegt: “De geloofsbelijdenis van Israel ontwikkelt zich als een verhaal over de weldaden van God, van zijn handelen om het volk te bevrijden en te leiden”. “Het licht van God straalt voor Israel door middel van de herinneringen aan de gebeurtenissen die door God tot stand zijn gebracht [...] beleden [...] doorgegeven”. Het licht van het geloof is verbonden met het concrete verhaal van het leven³⁷.

In dit verband noemt de encycliciek ook beproeving en ongeloof. Geloof is echter het tegenoverstelde van ongeloof. Geloof is verbonden met bekering, de bereidheid je steeds opnieuw te laten veranderen door de roepstem van God³⁸.

33 *Lumen Fidei*, art. 8.

34 *Lumen Fidei*, art. 9.

35 *Lumen Fidei*, art. 10.

36 *Lumen Fidei*, art. 11.

37 *Lumen Fidei*, art. 12.

38 *Lumen Fidei*, art. 13.

Tenslotte, in het geloof van Israel is geen sprake van een individualistisch geloof. Het volk Israel ging verenigd op weg. “De geloofsdaad van het individu voegt zich in een gemeenschap”³⁹.

Na de beschouwingen over het geloof van Abraham en geloof bij het volk Israel, schrijft de paus over de volheid van het christelijk geloof. De encycliek stelt dat alle lijnen van het Oude Testament samen komen in Christus. “Hij wordt het definitieve ja op alle beloften”. “Wat God in Jezus tot ons richt, is niet nog een woord onder zoveel andere, maar zijn eeuwig Woord”. “Zo hebben wij de liefde leren kennen die God voor ons heeft, en wij geloven in haar” (1 Joh. 4, 16)⁴⁰.

Christus als middelpunt van ons geloof. In Christus hebben wij ten volle de liefde van God voor ons leren kennen, stelt de encycliek. Nadruk wordt gelegd op Jezus’ lijden en sterven, want: “Het grootste bewijs van de betrouwbaarheid van de liefde van Christus is gelegen in zijn dood voor de mens”. Jezus geeft niet alleen zijn leven voor zijn vrienden maar ook voor hen die zijn vijanden zijn. Hier wordt zichtbaar de diepte en grootte van de goddelijke liefde die werkzaam is in onze geschiedenis, met het oog op onze uiteindelijke bestemming⁴¹.

Met betrekking tot Jezus Christus onderscheidt paus Franciscus geloven op twee manieren. Hij onderscheidt ‘geloven’ en ‘geloven in’. Wij ‘geloven’ Jezus wanneer wij zijn woord, zijn getuigenis aanvaarden omdat het waarachtig is. Wij ‘geloven in’ Jezus als wij Hem persoonlijk in ons leven ontvangen, ons aan Hem toevertrouwen door ons in liefde bij Hem aan te sluiten en Hem op de weg te volgen. Met Jezus mogen wij in vertrouwen zeggen: Abba, Vader (cfr. Rom. 8, 15). Daar hoort ook bij dat we leren kijken vanuit het gezichtspunt van Jezus, met zijn ogen⁴².

Wanneer de paus spreekt over de kerkelijke vorm van het geloof, schrijft hij over het Paulijnse beeld van het lichaam van Christus met zijn vele ledematen. Paus Franciscus schrijft: “Het beeld van het lichaam wil de gelovige niet reduceren [...] louter tot een element van een groot raderwerk, maar onderstreept veeleer de

39 *Lumen Fidei*, art. 14.

40 *Lumen Fidei*, art. 15.

41 *Lumen Fidei*, artt. 16-17.

42 *Lumen Fidei*, art. 18.

vitale eenheid van Christus met de gelovigen en van alle gelovigen onder elkaar”. In het kader van het lichaam van Christus spreekt paus Franciscus over de Kerk: “Het geloof heeft een noodzakelijk kerkelijke vorm, het wordt beleden van binnen uit het lichaam van Christus, als een concrete gemeenschap van gelovigen”. De encycliek beklemtoont: “Het geloof is geen privéaangelegenheid, een individualistische idee, een subjectieve mening, maar ontstaat uit luisteren en is bestemd om te worden uitgesproken en verkondigd te worden”⁴³.

3.2. Enigszins uitgebreid heb ik stilgestaan bij het eerste hoofdstuk van de encycliek over de geschiedenis van het geloof en de centrale plaats van Christus. In het bestek van deze lezing zal ik korter ingaan op het tweede en derde hoofdstuk. Het tweede hoofdstuk is een meer filosofisch hoofdstuk. Het derde hoofdstuk put vooral uit de Catechismus.

Eerst het tweede hoofdstuk, getiteld: ‘Als gij niet gelooft, begrijpt gij niet’. Daarin gaat het over de verhouding tussen geloof en rede, over geloven als staan in de waarheid.

In paragraaf 29 en 30 schrijft paus Franciscus opnieuw over geloof in relatie tot horen en zien. Hij zegt: “Het gehoor toont de persoonlijke roeping en de gehoorzaamheid aan (en ook het feit dat de waarheid zich in de tijd openbaart); het zien biedt het volle zicht op het hele traject en maakt het mogelijk zijn plaats in te nemen in het grote plan van God”.

Horen en zien als organen waardoor we de kennis van het geloof krijgen, n.l. ten aanzien van onze eigen roeping en ten aanzien van Gods heilsplan als geheel en onze plek daarin⁴⁴.

3.3. In het derde hoofdstuk onder de titel ‘Ik geef u door wat ik heb gehoord’ (1 Kor. 15, 3) wordt uitgelegd dat het geloof vanwege haar gemeenschapskarakter generaties met elkaar verbindt. Middels de traditie wordt het geloof overgedragen. Het gaat derhalve in hoofdstuk drie om de rol van de Kerk in het overbrengen van het geloof doorheen de geschiedenis⁴⁵.

43 *Lumen Fidei*, art. 22.

44 *Lumen Fidei*, art. 29-30.

45 *Lumen Fidei*, artt. 38-39.

Aan de orde komen de doop en de andere sacramenten waar het gaat om het doorgeven van het geloof. Wezenlijk bij het overdragen van het geloof zijn ook het gebed des Heren, het Onze Vader, en de Tien Geboden⁴⁶.

Het geloof is één en alomvattend omdat het betrekking heeft op de ene God en het de kosmos en de geschiedenis verlicht⁴⁷.

In het kader van het doorgeven van het geloof, wordt in hoofdstuk drie aan het einde kort gesproken over de apostolische successie: als gave van de Heer aan de Kerk. Door de apostolische successie blijft de continuïteit van de herinnering van de Kerk gewaarborgd, d.w.z. de waarborg van de band met de oorsprong wordt middels de apostolische successie gegeven door levende personen. In de Kerk is -aldus paus Franciscus- sprake van een levend geloof dat steunt op de trouw van de getuigen die door de Heer zijn uitgekozen⁴⁸.

3.4. Het vierde hoofdstuk van de encycliek heet: ‘God bereidt voor hen een stad’, woorden verbonden met Heb. 11, 16. Hierin benadrukt de paus dat geloof geen kwestie is van een privé overtuiging.

Geloof heeft oog voor het algemeen welzijn zoals ook het christelijk mensbeeld veronderstelt dat de mens verantwoordelijkheid neemt voor de wereld. Geloof is op deze manier ook basis en uitgangspunt van onze sociale leer. Het gaat dan om de vraag hoe ons geloof inwerkt in de wereld.

In het eerste -bijbelse- hoofdstuk werd gesproken over geloof als een weg: geloof krijgt gestalte als een tocht. In het vierde hoofdstuk wordt gezegd dat het geloof ook gestalte krijgt als een opbouw, d.w.z. “het voorbereiden van een plaats waar de mens samen met anderen kan wonen”⁴⁹.

In het vierde hoofdstuk dat in zekere zin een sociaal perspectief heeft, spreekt paus Franciscus achtereenvolgens over het geloof en het algemeen welzijn;

46 *Lumen Fidei*, artt. 40-46. M. Gallagher SJ, *Shining a light on Lumen Fidei* (www.thinkingfaith.org) zegt over het derde hoofdstuk van de encycliek: “It tends to repeat the Catechism on the act of faith, sacraments, commandments and prayer.”

47 *Lumen Fidei*, artt. 47-48.

48 *Lumen Fidei*, art. 49.

49 *Lumen Fidei*, art. 50: Abraham woonde door het geloof in tenten maar zag uit naar de stad met hechte fundamenten waarvan God de ontwerper en bouwer is (cfr. Heb. 11, 9-10).

over het geloof en het gezin; over het geloof als een licht voor het leven in de maatschappij, en over het licht van het geloof als een troostende kracht in het lijden.

3.4.1 Op welke manier heeft het geloof betrekking op het algemeen welzijn? De encycliciek stelt dat het geloof openbaart hoe hecht de banden tussen mensen zijn, wanneer God zich te midden van hen tegenwoordig stelt. Het geloof verlicht de relaties tussen de mensen want geloof komt uit liefde voort en volgt de dynamiek van Gods liefde.

Omdat geloof verband houdt met de liefde stelt de weg, de praktijk van het geloof zich ten dienste van gerechtigheid, recht en vrede, in gang gezet vanuit de ontmoeting met de liefde van God. Duidelijk wordt dat op deze manier het geloof een mens niet van de wereld verwijdt en dat geloof niet vreemd staat tegenover concrete inzet.

Geloof is een goed voor allen, een gemeenschappelijk goed. Het geloof verlicht niet alleen het innerlijk van de Kerk, en is niet alleen gericht op de bouw van de eeuwige stad in het hiernamaals. Nee, geloof helpt ook nu om onze samenlevingen op te bouwen, op weg naar een toekomst van hoop.

3.4.2 Paus Franciscus spreekt in dit kader over het gezin als de eerste omgeving waarin het geloof de stad van de mens verlicht⁵⁰. Hierbij wordt opnieuw verwezen naar de weg van Abraham en Sara.

In het gezin begeleidt het geloof verschillende leeftijden, te beginnen met de kinderjaren. De paus benadrukt in het kader van het gezin de geloofsopvoeding. Hij zegt: het is “belangrijk dat de ouders gemeenschappelijke geloofspraktijken beoefenen die de rijping van het geloof van de kinderen begeleiden”.

Voor jongeren geldt naast het gezin ook de aandacht van de kerkgemeenschap. In dit verband worden de Wereld Jongeren Dagen genoemd. De encycliciek beklemtoont: “Het geloof is geen toevluchtsoord voor mensen zonder moed, maar de verbreding van het leven”.

3.4.3 Zoals het geloof het gezin verlicht, zo wordt het geloof van daaruit ook een licht voor de samenleving, de maatschappij⁵¹. De moderne tijd heeft

50 *Lumen Fidei*, artt. 52-53.

51 *Lumen Fidei*, artt. 54-55.

de broederlijkheid onder de mensen vooral willen opbouwen op grond van gelijkheid. In het licht van het geloof is die gelijkheid echter niet het fundament van de verbondenheid onder mensen, maar God als gemeenschappelijke Vader is het laatste fundament, stelt de encycliek.

Juist in het licht van Gods liefde in Jezus Christus zien we de medemens als onze broeder en zuster, herkennen we Gods liefde in de naaste. Ik citeer: “Het geloof leert ons te zien dat in iedere mens er een zegen is voor mij, dat het licht van het gelaat van God mij verlicht door het gelaat van mijn broeder en zuster”.

Dankzij het geloof begrijpen wij de unieke waardigheid van iedere menselijke persoon.

Dankzij het geloof erkennen wij de unieke plaats van de mens in de schepping. God heeft een plan met de mens. In dit licht kan een mens niet afzien van de eigen morele verantwoordelijkheid.

In het licht van het geloof krijgen wij respect voor de natuur, die aan ons mensen is toevertrouwd om te koesteren en te behoeden. Geen ontwikkelingsmodellen op grond van nut en profijt maar vanuit het besef dat de schepping allereerst een gave is.

Dankzij het geloof ontvangen wij de mogelijkheid tot vergeving, vanuit de overtuiging dat het goede altijd oorspronkelijker en sterker is dan het kwaad. Dat betekent overigens niet dat we het conflict niet onder ogen moeten zien, geroepen als we zijn om te komen tot oplossingen en om te overwinnen, op weg naar eenheid.

Het geloof verlicht het maatschappelijk leven. Franciscus vraagt: “Zullen wij ons misschien ervoor schamen God onze God te noemen? Zullen wij Hem niet als zodanig belijden in ons publieke leven?” (Heb. 11, 16). In het licht van het geloof maakt God ons gemeenschappelijk leven mogelijk.

3.4.4 Ons leven en onze wereld zijn niet alleen maar goed. Er zijn problemen en er is ellende. Daarom brengt de encycliek ook het lijden en de zwakheid te sprake, in licht van het geloof⁵².

Eenzijds, het lijden heeft niet het laatste woord. Maar in beproeving verlicht het geloof ons. “De christen weet dat het lijden niet kan worden geëlimineerd”. Wanneer wij ons toevertrouwen aan de handen van God, dan is dat een daad van liefde.

Anderzijds, lijden en ellende kunnen we niet vergeten of ontkennen. “Het

52 *Lumen Fidei*, artt. 54-55.

geloof is geen licht dat al onze duisternis verdrijft, maar een lamp die onze schreden in de nacht begeleidt”. Dit is voldoende voor onze weg, stelt de encycliek.

Paus Franciscus bestempelt mensen die lijden als: middelaars van het licht. Hij zegt dat het lijden, dat de lijdende mens ons er aan herinnert het geloof te zien als een dienst. Juist in lijden en ellende worden we als gelovige mensen geroepen om te helpen en anderen van dienst te zijn.

Concrete voorbeelden van liefde in geloof worden genoemd: de heilige Franciscus ten opzichte van de melaatse mens die hij ontmoette en omarmde. De zalige moeder Teresa die in het gelaat van de armen in Calcutta, Christus zelf herkende.

Het geloof als een dienst aan het gemeenschappelijk welzijn, het geloof als een dienst van hoop, gevoed vanuit de toekomst. Een toekomst die afkomstig is van de verrezen Jezus. Met Paulus mogen we belijden: al wordt onze woning hier beneden neergehaald, er is een eeuwige woning die God in Christus bereid heeft (2 Kor. 4, 16 – 5, 5).

4. Daden van liefde in het licht van het geloof

In deze voordracht heb ik met u stilgestaan bij de inhoud van de encycliek *Lumen Fidei*, juist in samenhang met ons diocesane thema van dit moment: Daden van liefde, in het licht van het geloof.

In de overtuiging dat geloof en liefde bij elkaar horen, dat daden van liefde uit geloof voortkomen, op welke manier helpt de encycliek *Lumen Fidei* van Paus Franciscus ons om de band tussen geloof en liefde goed voor ogen te hebben? Welke zijn de bouwstenen die het geloof ons aanreikt om te komen tot daden van liefde? En wat zegt dat over ons geloof als het gaat om daden van liefde?

1. Geloof is niet allereerst een zienswijze maar een gave vanuit de ontmoeting met Christus. Niet op de eerste plaats een mentaliteit maar allereerst: je persoonlijk aangesproken weten, geroepen weten door de Heer.
2. Centraal in ons geloof staat de persoon Christus. Meteen in de eerste zinnen van de encycliek schrijft de paus over Christus als het licht. ‘Hij is als een licht in de wereld gekomen’ (Joh. 12, 46). ‘Hij is als een licht in onze harten opgegaan’ (1 Kor. 4, 6). Geloven begint met in Christus de liefde van God te leren kennen. De liefde van God is ten volle zichtbaar geworden in Christus, in zijn leven, sterven en verrijzen.
3. Ik denk hierbij ook aan wat Paus Franciscus schrijft in de onlangs

verschenen postsynodale exhortatie *Evangelii Gaudium* (art. 3): “ik nodig alle christenen uit tot een hernieuwde ontmoeting met Jezus Christus” En hij citeert daarbij ook uit de encycliek *Deus Caritas est* van paus Benedictus: “Christen-zijn is niet het resultaat van een ethische keuze of een hoog idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, een persoon die het leven een nieuwe horizon en een beslissende richting heeft” (art. 7).

4. Het geloof kijkt niet alleen naar Christus, maar kijkt ook vanuit het gezichtspunt van Jezus, met zijn ogen. Geloven is dan deel hebben aan zijn manier van zien.
5. Geloof hechten aan Jezus (Jezus geloven) als wij zijn woord en getuigenis aannemen als zijnde waar, en geloven in Jezus wanneer wij Hem persoonlijk in ons leven toelaten, Hem ontvangen en ons leven aan Hem toevertrouwen, ons bij Hem aansluiten en op zijn weg volgen (art. 18). De nieuwe logica van het geloof: geconcentreerd op Christus (art. 20). “Christus leeft in mij” zegt Paulus -Gal. 2, 20 (art. 21).
6. Gezamenlijk in het geloof staan gebeurt in de gemeenschap van de Kerk. De encycliek gebruikt het bijbelse beeld van het lichaam van Christus: vitale eenheid met de Heer en als gelovigen onder elkaar (art. 22).
7. In dit verband ook geloof als horen (luisteren waartoe God je roept) en zien (oog hebben voor Gods plan en bestemming en onze eigen plaats daarin) (cfr. artt. 8-9, zie ook 29). Wel individualiteit (mens is uniek) maar geen individualisme.
8. Waar het gaat om te komen tot daden van liefde maakt de encycliek duidelijk dat het geloof licht werpt: op de waardigheid van de menselijke persoon; op de mens in zijn betrekkingen (relationeel wezen), n.l. de band met God en de relaties van mensen onderling in gezin en samenleving; op de verbondenheid van de mensen in broeder- en zusterschap omdat zij kinderen zijn van één Vader; op het gemeenschappelijk welzijn; op de eigen specifieke roeping in het grotere geheel van Gods plan; op de persoonlijke morele verantwoordelijkheid van de mens; op de schepping: eerbied en vruchtgebruik in plaats van gebruik op basis van louter nut en profijt (cfr. *frui* en *uti*); op de mogelijkheid tot vergeving, het kwade met het goede tegemoet treden en overwinnen, geloven als dienstwerk in tijden en omstandigheden van lijden.

9. Geloven: onze weg gaan met de Heer en met elkaar. Geloven: het opbouwen van Gods stad van vrede. Onder meer paus Paulus VI noemde dit laatste: de humanisering van de samenleving (vanuit en met het oog op waarachtig mens-zijn) op basis van het Christelijk geloof.
10. Kortom: vanuit de persoonlijke ontmoeting met Christus, geloven wij in de liefde van God, en in de mate waarin wij die liefde van God aanvaarden in ons leven en steeds beter gaan begrijpen, worden wij geroepen de liefde van God door te geven, en beseffen wij dat ons geloof haar bekroning vindt in daden van liefde.

Paus Franciscus schrijft heel optimistisch dat de dynamiek van geloof, hoop en liefde ons de zorgen van alle mensen doet omarmen op onze tocht naar de stad van God, omdat de hoop niet teleurstelt.

INLEIDING

**van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende tijdens parochiedag 1 februari 2014
Den Haag: Parochielevens en daden van liefde**

1. Aanleiding en inleiding

Vandaag houden we in ons bisdom voor de tweede keer een diocesane parochiedag. Vorig jaar stond de parochiedag in het kader van het Jaar van het Geloof, met als thema: ‘getuigen van de hoop die in ons leeft’.

In het voorbije Jaar van het Geloof hebben we in ons bisdom met activiteiten op diocesaan niveau en in vele parochies stilgestaan bij de rijkdom van ons geloof. In het afgelopen jaar is ook duidelijk naar voren gekomen dat wanneer het gaat om het belijden van ons geloof in Christus, dit niet alleen moet gebeuren in woorden maar ook met daden. Immers, als je gelooft in Christus dan moet je ook de liefde van Christus daarmee verbinden. Het gaat om een geloofsbelijdenis die uitmondt in daden van liefde. Geloof als dienst van hoop.

Voorafgaande aan het Jaar van Geloof heeft Benedictus reeds eerder in het document *Porta Fidei* (2011), waarmee hij het Jaar van het Geloof (2012-2013) aankondigde, een paragraaf gewijd aan de liefde. In artikel 14 van *Porta Fidei* legt paus Benedictus de relatie uit die er wezenlijk bestaat tussen geloof en liefde. Hij zegt: “Het geloof zonder liefde draagt geen vrucht en de liefde zonder geloof zou een gevoel zijn dat voortdurend ten prooi is aan de twijfel. Geloof en liefde vereisen elkaar en wel zo dat de een het ander mogelijk maakt zijn weg te gaan. Vele christenen wijden immers hun leven met liefde aan wie eenzaam is, aan de kant is geschoven of is uitgesloten, mensen naar wie men als eerste moet gaan om hen te ondersteunen omdat nu juist in hen het gelaat van Christus zelf weerspiegelt.”

Het is juist de band tussen geloof en liefde die Benedictus destijds geschetst heeft bij gelegenheid van het Jaar van het Geloof, die ons in Rotterdam heeft geïnspireerd om in aansluiting op het wereldwijde Jaar van het Geloof nu in ons bisdom een periode stil te staan bij: Daden van Liefde. Daden van liefde die voortkomen uit het geloof, daden van liefde als vorm van geloofsverkondiging⁵³.

2. Bijbelse gronden

De link die bestaat tussen geloof en liefde heeft Bijbelse wortels. Een centrale tekst in het evangelie zegt: “Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel en geheel uw verstand [...] Gij zult uw naaste beminnen als uzelf” (Mt. 22, 37-39).

Geloof en liefde horen bij elkaar. Wanneer het gaat om als gelovigen concrete daden van liefde te stellen, dan vinden we in het Nieuwe Testament heel concrete aansporingen.

In de eerste brief van de apostel Jacobus, wordt in sterke bewoordingen aan de christenen een opdracht voorgehouden. De apostel Jacobus stelt: “broeders, wat baat het een mens te beweren dat hij geloof heeft, als hij geen daden kan laten zien? [...] Stel dat een broeder of een zuster geen kleren heeft en niets om te eten, en iemand van u zou zeggen: ‘Geluk ermee! Houd u warm en eet maar goed’ en hij zou niets doen om in hun stoffelijke nood te voorzien – wat heeft dat voor zin? Zo is ook het geloof, op zichzelf genomen, zonder zich in daden te uiten, dood.[...] Bewijs me eerst dat ge geloof hebt als ge geen daden kunt tonen, dan zal ik u uit mijn daden mijn geloof bewijzen”⁵⁴.

53 Paus Benedictus XVI, *Address to a delegation from St. Peter's Circle* (24-02-2012): “Charitable service becomes a privileged form of evangelization in the light of the teaching of Jesus, who will consider as done to him what we do for our brethren, especially for those who are lowly and neglected (cfr. Mt. 25, 40)”. Zie ook: Benedictus XVI, *Message for Lent 2013*: “Baptism precedes the Eucharist, but is ordered to it, the Eucharist being the fullness of the Christian journey. In a similar way, faith precedes charity, but faith is genuine only if crowned by charity”.

54 Jak. 2, 14-18.

In het beroemde 25e hoofdstuk van het evangelie van Matteus, zegt Jezus: ‘Al wat gij gedaan hebt voor de geringsten van mijn broeders, hebt gij voor Mij gedaan’⁵⁵. Deze woorden zijn een aansporing van Jezus aan ons persoonlijk en aan het adres van ons als bisdom en parochies. Met de ogen van het geloof is het mogelijk om in een mens in nood Christus zelf te herkennen en de liefde van Christus is de drijvende kracht om onze naaste te helpen. Het is de Heer zelf die telkens onze naaste wordt op de weg van het leven.

Paus Franciscus zegt in zijn encycliek *Lumen Fidei* dat we als gelovige christenen niet alleen naar Jezus kijken, maar we kijken in geloof ook vanuit het gezichtspunt van Jezus, met zijn ogen⁵⁶.

Het moge duidelijk zijn: geloof en liefde horen bij elkaar. We worden geroepen om in onze parochies naast de belijdenis van ons geloof in woorden, tevens de liefde van de Heer tot uitdrukking te brengen in daden van liefde, in daden van barmhartigheid. Ten diepste zijn daden van liefde: daden van geloof. Daarbij is de viering van de eucharistie in onze parochies een belangrijke motor om te komen tot daden van liefde. De Eucharistie omvat de werkelijkheid van bemind te worden door de Heer en op onze beurt anderen lief te hebben. “Eucharistie die zich niet vertaalt in concrete beoefening van de liefde is ten diepste onvolledig”⁵⁷.

Kortom: als je als parochianen elkaar en andere medemensen waarachtig van dienst bent, dan is dat ook zonder woorden een waarachtige verkondiging van Christus, een uitgelezen vorm van verkondiging van het evangelie.

55 Cfr. Mt. 25, 4.

56 Paus Franciscus, encycliek *Lumen Fidei* (2013) art. 18.

57 Paus Benedictus XVI, encycliek *Deus Caritas est* (2006) art. 14. Zie ook: Benedictus XVI, post-synodale apostolische exhortatie *Sacramentum Caritatis* (2007) art. 66.

3. “Weest uitvoerders van het woord en niet alleen toehoorders”⁵⁸

De parochie is de kerkgemeenschap dichtbij huis. Op veel plaatsen vormen meerdere parochies inmiddels samen een nieuwe grotere parochie. Een parochie is deel van het grotere geheel van het bisdom en van de wereldwijde Kerk. Het Tweede Vaticaans Concilie zegt dat de plaatselijke parochie in zekere zin het bisdom en de wereldwijde Kerk present stelt (*Sacrosanctum Concilium* nr. 42).

Wil een parochie als geloofsgemeenschap daadwerkelijk in woorden en daden verwijzen naar Christus en naar het grotere geheel van de Kerk, dan horen daden van liefde een plaats te hebben in het geloofsleven van een parochie. Het evangelie verspreiden is namelijk niet alleen een kwestie van vieren en preken maar evenzeer het daadwerkelijk verspreiden van de waarden en normen van het evangelie. Dit alles gedragen door gebed.

Paus Paulus VI schreef in 1974 al dat evangelisatie betekent: in alle lagen van de mensheid de blijde boodschap brengen en zo van binnenuit de mensheid omvormen en vernieuwen⁵⁹. Het is daarom belangrijk om in parochies daden van liefde als goede werken ook daadwerkelijk te beoefenen. Uiteraard, naar de mate van het mogelijke. Maar zeg niet te vlug: dat is te veel of te moeilijk voor ons.

In hoofdstuk 25 van het evangelie van Matteus is immers luid en duidelijk de aansporing van Christus te horen om als zijn leerlingen daadwerkelijk werk te maken van ons geloof in de zogenaamde werken van barmhartigheid: hongerigen voeden, dorstigen te drinken geven, vreemdelingen opnemen, naakten kleden, gevangenen bezoeken, etc.

De Bijbelse grondslag van deze opdracht is gelegen in de erkenning dat een mens met honger of dorst, een vreemdeling, een naakte of gevangene, een mens is - geschapen naar Gods beeld, uniek en met waardigheid. Deze mens in nood daadwerkelijk tegemoet treden en respectvol nabij zijn doet het meest recht aan een mens als persoon, als beeld van God.

58 Jak. 1, 22.

59 Paus Paulus VI, postsynodale apostolische exhortatie *Evangelii Nuntiandi* (1974) art. 18.

In hetzelfde hoofdstuk 25 van Matteus staat de oproep om als mens je van God ontvangen talenten niet voor jezelf te houden maar daadwerkelijk in te zetten. Juist omdat een mens zijn talenten gekregen heeft van God, komt een mens -als beeld van God- het best tot ontplooiing wanneer hij of zij die ontvangen talenten ook metterdaad in dienst stelt van de Heer en de medemens, tot opbouw en tot ondersteuning. Jezus zelf heeft immers bij zijn menswording ons leven willen delen en is naast ons komen staan, het meest nog als broeder van de mens in nood, de kleine en de arme.

Het Compendium van de sociale leer van de Kerk spreekt van de evangelisatie van de sociale sector: “de bouw van een stad voor de mens die meer humaan is omdat hij meer de vorm aanneemt van het koninkrijk van God”⁶⁰. Het gaat in de sociale leer van de Kerk, in ons sociaal en diaconaal handelen, om “een beschaving van liefde” gebaseerd op het liefdesgebod van de Heer: “Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad”⁶¹.

4. Het sociaal denken ofwel de sociale leer van de Kerk

Wanneer we ons in bisdom en parochies sterk maken voor daden van liefde in het licht van ons geloof in Christus, dan hebben we als belangrijkste bron het Woord van God, de heilige Schrift. Denkt u nog maar eens aan Matteus 25 en de Jakobusbrief, die ik zojuist al citeerde in deze voordracht. Het is goed om deze schriftpassages bij de hand te houden of beter nog: in het hart te bewaren.

Een andere rijke bron van inspiratie en sociaal inzicht op basis van ons geloof en de waarden en normen van het evangelie, is de zogeheten Katholieke sociale leer, ook wel het Katholiek sociaal denken genoemd. Graag wil ik in deze voordracht ingaan op de inhoud en grote waarde van de Katholieke sociale leer.

60 Pauselijke Raad voor rechtvaardigheid en vrede, *Compendium van de sociale leer van de Kerk* (2004). Nederlandse vertaling (2008) n. 63.

61 Joh. 15, 12.

Wat wordt verstaan onder de sociale leer van de Kerk? In brede zin is de Katholieke sociale leer het geheel van ideeën en theorieën die in de loop van de geschiedenis van de Kerk ontwikkeld zijn met betrekking tot het sociale leven. In meer bepaalde zin duidt de Katholieke sociale leer op de geschriften van pausen en bisschoppen vanaf de 19e eeuw. Dat zijn de documenten van het kerkelijk leergezag naar aanleiding van politieke, economische en sociale issues van onze tijd⁶².

Wanneer het gaat om de Katholieke sociale leer -in de zin van de documenten van het kerkelijk leergezag- dan wordt meestal het eerst gewezen op de encycliek *Rerum Novarum* van paus Leo XIII. Paus Leo XIII schreef in 1891 de encycliek *Rerum Novarum* naar aanleiding van de grote problemen en uitdagingen in het sociale leven van de negentiende eeuw die het gevolg waren van de industriële revolutie. In de groter wordende steden van de negentiende eeuw was er zowel grote rijkdom als grote armoede. Fabrieksarbeiders en hun gezinnen vormden meer en meer een zogeheten industrieproletariaat. De vanouds door de Katholieke Kerk georganiseerde caritas en liefdadigheid voldeden in deze omstandigheden niet in voldoende mate.

Als reactie op de industriële revolutie en de opkomst van het Marxisme analyseerde de Katholieke Kerk de maatschappelijke ontwikkelingen in het licht van het Evangelie. Paus Leo XIII vroeg in zijn encycliek onder meer aandacht voor de waardigheid van de arbeiders als mens en voor hun rechten op een menswaardig bestaan. Paus Leo: “De waardigheid van de mens, die door God zelf met grote eerbied bejegend wordt, mag door niemand ongestraft worden geschonden”⁶³.

62 K. Himes ofm, *Responses to 101 Questions on Catholic Social Teaching* (2001) 5.

63 Leo XIII, *encycliek Rerum Novarum* (1891) n. 32.

Uit de waardigheid van de mens vloeien aldus *Rerum Novarum* de natuurlijke rechten van de mens en de primaire gemeenschappen voort: recht op eigendom, recht op het leven, de meerwaarde van arbeid, het recht om te trouwen, het recht op levensonderhoud door een recht op een rechtvaardig loon en het recht op vereniging, etc. Zo ontstond feitelijk de Katholieke sociale leer uit de situatie van het industrieproletariaat in de negentiende eeuw, vanwege de nood van de arbeiders⁶⁴. In deze situatie ligt de kiem van de sociale leer van de Katholieke Kerk en deze sociale leer werd in de loop van de tijd steeds meer ontwikkeld en verfijnd.

Terzake de Katholieke sociale leer bleef het niet bij die ene encycliek *Rerum Novarum* van paus Leo XIII. Ik noem hier kort een aantal andere geschriften van het kerkelijk leergezag die nadien zijn verschenen in het kader van de Katholieke sociale leer.

Veertig jaar na *Rerum Novarum*, schreef paus Pius XI in 1931 de encycliek *Quadragesimo Anno*. In 1961 verscheen van paus Johannes XXIII de encycliek *Mater et Magistra*. En in 1963 *Pacem in terris*. Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) kwam in 1965 het document *Gaudium et Spes* tot stand over de Kerk in de moderne wereld. In 1967 volgde Paus Paulus VI met de encycliek *Populorum Progressio*. Paus Johannes Paulus II schreef *Laborem exercens* (1981), *Sollicitudo rei socialis* (1987 bij gelegenheid van twintig jaar *Populorum Progressio*) en *Centesimus annus* (1991)⁶⁵. Deze laatstgenoemde encycliek verscheen -zoals de naam al zegt- bij gelegenheid van honderd jaar *Rerum Novarum*. In de loop van die honderd jaar (tussen 1891 en 1991) zijn er in het kader van de sociale leer van de Kerk in de verschillende documenten van het leergezag talrijke sociale vraagstukken en maatschappelijke onderwerpen aan de orde gekomen.

64 J. Schasching s.j., *De Katholieke sociale leer en de arbeid*, in: *Communio* (1998) 188-196.

65 Zie voor overzicht van de encyclieken: J. Verstraeten, *De sociale ethiek van de Katholieke Kerk in de encyclieken van Leo XIII tot en met Johannes Paulus II*, Brussel (2000); B.Honings o.c.d., *De sociale leer van de Kerk, een diachronisch overzicht van het christelijk sociale ethos*, in: *Communio* (2005) 354-366. Samenvattingen van de encyclieken in: B. Brady, *Essential Catholic Social Thought* (2008). Zie ook: L. Roos, *Die Sozialenzykliken der Papste als Grundlage der Sozialverkündigung der Kirche*, in: P. Unterberg (ed.) *Kurze Einführung in die Katholische Soziallehre* (2010) 15-26.

De Katholieke sociale leer heeft dus haar plaats daar waar het christelijke leven en het christelijke geweten in aanraking komen met de situaties van de wereld⁶⁶. Dit stelt de Pauselijke Raad van rechtvaardigheid en vrede in het *Compendium van de sociale leer van de Kerk*, uitgegeven in 2004. In 2008 verscheen de Nederlandse vertaling van het *Compendium van de sociale leer van de Kerk*. Het compendium is een complete verzameling van alle geschriften die samen de sociale leer van de Katholieke Kerk vormen, thematisch in één doorlopende uiteenzetting samengevat.

In 2009 verscheen van paus Benedictus XVI de sociale encycliciek *Caritas in Veritate*⁶⁷. Paus Benedictus zegt: “de liefde is de rode draad die door de sociale leer van de Kerk loopt”⁶⁸.

De sociale leer van de Kerk heeft sinds de negentiende eeuw een hoge vlucht genomen maar dat betekent niet dat de Kerk louter in de recente geschiedenis zich is gaan bezighouden met sociale vraagstukken zoals armoede en onrecht. Het is belangrijk om dat te benadrukken. Kijkend naar de heiligen, dan zien we dat het leven van velen van hen getekend wordt door daden van liefde, door werken van barmhartigheid⁶⁹.

De eeuwen door heeft de Kerk zich daadwerkelijk voor de samenleving ingezet en zich sterk gemaakt waar het gaat om de zogeheten werken van barmhartigheid, om naastenliefde en gerechtigheid. De bron en basis waren steeds de Bijbel en de geloofstraditie van de Kerk.

66 Cfr. Pauselijke Raad voor rechtvaardigheid en vrede, *Compendium van de sociale leer van de Kerk*, (2004). Nederlandse vertaling 2008, n. 73.

67 Benedictus XVI, encycliciek *Caritas in Veritate*. Nederlandse vertaling in: *kerkelijke documentatie*, Utrecht SRKK (2009) 134-191.

68 *Caritas in Veritate*, art. 2.

69 V. van der Helm e.a., *Werken van barmhartigheid, Heiligen, Bijbelse lijnen, Augustinus, Meditaties* (2012).

5. Vier kernbegrippen in de Katholieke sociale leer

5.1. Waardigheid van de mens

In de sociale leer van de Katholieke Kerk staat de waardigheid van de mens centraal, gebaseerd op de heilige Schrift, de Bijbel. Het boek Genesis zegt dat God er voor gekozen heeft om de mens te maken naar zijn beeld en gelijkenis: “als beeld van God schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij hen”⁷⁰. In psalm 8 klinkt van de kant van de mens de bewondering dat God de mens zo bijzonder naar waarde schat, n.l. de mens als het werk van zijn handen en als zijn beeld: “wat is dan de mens dat Gij acht op hem slaat, het mensenkind dat Gij hem aanziet”⁷¹. En in psalm 139 wordt gezegd: “Gij zijt het die mijn kern hebt gevormd, die mij weefde in de schoot mijner moeder, en ik loof U in het besef dat ik ben eerbiedwekkend van maaksel, een wonder is wat Gij schiep. Mijn wezen kent Gij volkomen”⁷².

Het geschapen zijn naar Gods beeld en gelijkenis brengt tot uitdrukking dat iedere mens in een persoonlijke relatie staat tot God. Dat de mens geschapen is naar Gods beeld is de kern van het Christelijke mensbeeld⁷³. De fundamentele waardigheid die iedere mens eigen is, vraagt om respect en eerbied voor het leven van iedere mens, vanaf het eerste begin.

De samenleving waarin mensen *samen leven* moet zo worden ingericht dat mensen tot hun recht komen en ook het hunne kunnen bijdragen en opbouwen. De afzonderlijke persoon staat in wezen niet tegenover het geheel van de gemeenschap. Het gemeenschappelijk belang (*bonum commune*) moet namelijk niet in tegenspraak zijn met het belang van een afzonderlijke persoon.

5.2. Vrijheid en verantwoordelijkheid

Vrijheid van de menselijke persoon hoort fundamenteel bij de waardigheid van het mens-zijn. Het gaat niet om vrijheid zonder grenzen. “De vrijheid van de mens is gedeelde vrijheid, vrijheid in het samenspel van vrijheden

70 Gen. 1, 27.

71 Ps. 8, 5.

72 Ps. 139, 13-14.

73 Vaticanum II, *Gaudium et Spes* (1965) art. 12; G. van Wissen, *De katholieke sociale leer in de hedendaagse samenleving*, in: *Communio* (2005) 323-344; J. Hulshof, *De waardigheid van de mens*, in: K. Merks ea, *Uit op geluk* (1995) 18-29; C. Alting von Geusau, *Catholic doctrine and social teaching*, in: *Human Dignity and the Law in Post-War Europe* (2013) 37-70.

die elkaar begrenzen en zo elkaar dragen⁷⁴. Juiste vrijheid gaat namelijk gepaard met verantwoordelijkheid en wederkerigheid⁷⁵. Vrijheid mag je niet versmallen tot louter het recht van één individu op vrijheid. In deze zin wordt vrijheid vaak misbruikt om de eigen zin te doen, met nadruk op uitsluitend de eigen vrijheid. Evenmin is menselijke vrijheid gebaat met het adagium: ‘leven en laten leven’. Juiste vrijheid is dus iets anders dan onverschilligheid, in de zin van: ‘wat zij doen, moeten zij zelf maar weten!’

5.3. Solidariteit⁷⁶

De mens is een relationeel wezen, verbonden met de Schepper en met de medemens. Het is wezenlijk voor de mens dat hij of zij zich openstelt voor de ander. Een mens kan alleen zichzelf worden én zijn door andere mensen en alleen zijn talenten ontwikkelen met en door andere mensen. Over en weer is er sprake van zelfontplooiing. Solidariteit vraagt dat er tussen mensen voortdurend gebouwd wordt aan gemeenschap, door je als mens in te zetten voor het algemeen welzijn. Solidariteit dient dus niet beperkt te worden binnen één groep, klasse of periode. Solidariteit heeft betrekking op de mensheid als zodanig. Solidariteit tussen mensen sticht gemeenschap tussen mensen, maakt waarachtig *samen leven* mogelijk.

5.4. Subsidiariteit

Een belangrijk beginsel in de Katholieke sociale leer is het beginsel van subsidiariteit⁷⁷. Subsidiariteit onderstreept het vitale belang van kleine en middelgrote gemeenschappen in de samenleving (gezin, familieverband, vereniging, vrijwilligersorganisatie, Kerk). Deze kleinere verbanden stellen

74 J.Ratzinger/Benedictus XVI, *Geloof, waarheid en tolerantie. Het Christendom en de wereldreligies* (2008) 199-202; *Compendium van de sociale leer van de Kerk*, nn. 199-200.

75 *Gaudium et Spes*, art. 17.

76 *Compendium van de sociale leer*, nn. 192-196; G. van Wissen, o.c. 331-334; M. Lamb, *Solidarity*, in: J. Dwyer (ed.) *The New Dictionary of Catholic Social Thought* (1994) 908-912.

77 G. van Wissen, o.c. 334-337; M. Allsopp, *Subsidiarity*, in: J. Dwyer (ed.) *The New Dictionary of Catholic Social Thought* (1994) 927-929; J. Zabel, *Prinzipien der Katholischen Soziallehre – dargestellt an ausgewählten Zitaten*, in: P. Unterberg (ed.) *Kurze Einführung in die Katholische Soziallehre* (2010) 69-75. Zie ook: W. Eijk ea, *Handboek Katholieke Medische Ethiek, verantwoorde gezondheidszorg vanuit katholiek perspectief* (2010) 77-79.

de mens in de gelegenheid om de samenleving als zodanig van dienst te zijn, d.w.z. om als mens samen met andere mensen in klein verband mee te bouwen aan de samenleving als geheel. Subsidiariteit beoogt dat alle verbanden en instellingen in de samenleving (van familiekring tot en met de staat en zelfs de internationale wereld) ten dienste staan van de mens. Het betekent dat taken en bevoegdheden dáár worden neergelegd waar ze het best kunnen worden vervuld. Bijvoorbeeld het scheppen van sociale condities zoals werk, huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, etc. is een taak van de overheid, terwijl opvoeding allereerst ligt op het vlak van het gezinsverband.

6. Daden van liefde gebeuren al

Wanneer we in het bisdom Rotterdam op dit moment bijzondere aandacht hebben voor Daden van Liefde, verbonden met ons geloof, dan betekent dat niet dat we daarmee nu pas beginnen in ons bisdom en in onze parochies. Er is gelukkig al een lange traditie van daden van liefde, ook in ons diocees.

Om een aantal inspirerende voorbeelden van daden van liefde in ons bisdom voor een breder publiek zichtbaar te maken, worden er in de komende maanden op zondagmorgen bij Omroep RKK vier geloofsgesprekken uitgezonden vanuit ons bisdom met concrete mensen die als gelovigen vertellen van hun daden van liefde.

Mevrouw Cécile de Quay vertelt van haar inzet in de Ark-gemeenschap in Gouda. Ooit maakte zij in 1989 een voettocht naar Santiago de Compostela. Daar kwam zij in aanraking met de brief van de apostel Jacobus en werd door zijn aansporingen over geloof en daad geraakt. Als lid van de Ark-gemeenschap zet zij zich in voor het vormen van woongemeenschappen waarin ruimte is voor mensen met een beperking samen met andere mensen⁷⁸.

Paul Oorthuizen en Angela Stoopendaal uit Alphen aan de Rijn hebben in de loop der jaren als echtpaar meerdere kinderen geadopteerd. Het zijn kinderen die extra zorg nodig hebben. Dit echtpaar is begonnen met de bouw van een vakantiehuis in Hellevoetsluis, een huis met speciale voorzieningen om het mogelijk te maken dat families die kinderen hebben met een beperking, in gezamenlijkheid hun vakantie doorbrengen⁷⁹.

78 Zie: www.larchegouda.org.

79 Zie: www.fam4kids.nl.

Mevrouw en meneer Opstal in Pijnacker zijn met vele trouwe vrijwilligers al jaren actief om het mogelijk te maken dat jaarlijks honderden zieken naar het Maria-oord Banneux kunnen op bedevaart⁸⁰.

De heer en mevrouw Buitendijk zijn met meerdere vrijwilligers in Zoetermeer actief vanuit de Vincentiusvereniging voor kringloopwinkel het Schuurtje dat tevens een plek van ontmoeting is⁸¹.

In deze zondagse geloofsgesprekken op televisie van Omroep RKK uit het bisdom Rotterdam komt steeds naar voren hoezeer mensen vanuit hun geloof komen tot het verrichten van daden van liefde. De geloofsgesprekken op TV zijn bedoeld als bemoediging en stimulans om geloof en liefde steeds opnieuw met elkaar te verbinden, en daden van liefde te verrichten vanuit onze band met Christus. Concrete voorbeelden, want: woorden wekken, voorbeelden trekken.

7. Daden van liefde vanuit geloof stimuleren: onderbouwen door kennis van de Katholieke sociale leer

Als bisschop ben ik mij ervan bewust dat op nog veel meer plekken in het bisdom individuele gelovigen en parochies geloof en liefde met elkaar verbonden houden in concrete daden van liefde, bijvoorbeeld in werkzaamheden van de parochiële caritasinstellingen, in de betrokkenheid bij voedselbanken, door steun aan vluchtelingen, etc.

Nu we in aansluiting op het Jaar van het Geloof, bijzondere aandacht hebben voor daden van liefde in het licht van ons geloof in Christus, is het belangrijk om nu tevens na te denken op welke manier we in ons bisdom ook in de komende jaren het verrichten van daden van liefde kunnen blijven stimuleren. Het is belangrijk dat we daartoe concrete stappen zetten.

Zoals we gewend zijn dat er cursussen bestaan op het terrein van catechese en liturgie in parochies, is het -met het oog op daden van liefde- belangrijk om voortaan tevens een aanbod aan parochianen te doen om nader kennis te maken met de Katholieke sociale leer. Om naar inhoud deze sociale leer van de Kerk meer te verspreiden in de parochies van ons bisdom, zal op korte termijn een bisschoppelijk vicaris worden benoemd met als bijzondere taak om er voor te

80 Zie: www.banneux-comite-bisdom-rotterdam.nl.

81 Zie: www.vicentiuszoetermeer.nl.

zorgen dat de rijke inhoud van het Katholiek sociaal denken meer bekendheid krijgt bij parochianen. De priester die als bisschoppelijk vicaris in deeltijd deze belangrijke taak bereid is op zich gaan nemen is dr. Huub Flohr, pastoor in Zoetermeer en tot voor kort officiaal van ons bisdom.

Ons geloof in de liefde van Christus vraagt dat wij getuigen van ons geloof door daden van liefde: geloof als dienstwerk van de hoop. Paus Franciscus roept ons daartoe op in zijn eerste encycliek *Lumen Fidei*. Paus Franciscus schrijft met nadruk dat het geloof in Christus mensen niet verwijderd van de wereld, integendeel: het geloof bevordert hun concrete inzet. “Geloof is een goed voor allen, het is een gemeenschappelijk goed. Het geloof verlicht niet alleen het innerlijk van de Kerk, en is niet alleen gericht op de bouw van de eeuwige stad in het hiernamaals. Nee, geloof helpt ook nu om onze samenlevingen op te bouwen, op weg naar een toekomst van hoop”⁸².

Maar, schreef Paus Franciscus, ons geloof gaat pas echt leven wanneer we eerst persoonlijk Christus hebben leren kennen en in Hem de liefde van God hebben ontmoet⁸³. We moeten geconcentreerd zijn op Christus, dát is de nieuwe logica van het geloof⁸⁴. Daarom ook schrijft Paus Franciscus aan het begin van zijn onlangs verschenen post-synodale exhortatie *Evangelii Gaudium*: “ik nodig alle christenen uit tot een hernieuwde ontmoeting met Jezus Christus”⁸⁵. En Franciscus citeert daarbij ook uit de encycliek *Deus Caritas est* (2005) van paus Benedictus: “Christen-zijn is niet het resultaat van een ethische keuze of een hoog idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, een persoon die het leven een nieuwe horizon en een beslissende richting heeft”⁸⁶.

82 Paus Franciscus, encycliek *Lumen Fidei*, art. 51.

83 *Lumen Fidei*, art. 1.

84 *Lumen Fidei*, art. 20.

85 Paus Franciscus, postsynodale apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* (2013) art. 3.

86 *Evangelii Gaudium* art. 7.

Kortom: vanuit de persoonlijke ontmoeting met Christus, geloven wij in de liefde van God, en in de mate waarin wij die liefde van God aanvaarden in ons leven en steeds beter gaan begrijpen in de gemeenschap van de Kerk, worden wij geroepen de liefde van God door te geven, en beseffen wij dat ons geloof haar bekroning vindt in daden van liefde⁸⁷.

8. Vragen om mee te nemen ter overdenking

- a. Is de persoon van Christus werkelijk het middelpunt van ons kerkelijk en persoonlijk leven en handelen? Hebben wij Jezus Christus en zijn Woord zodanig leren kennen en in ons hart aangenomen om te kunnen kijken met Jezus' ogen naar concrete noden van mensen?
- b. Zou het zo kunnen zijn dat wij ons schamen voor Christus? En dat die schaamte ons ervan afhoudt om over Jezus en ons geloof te spreken in ons publieke leven, in het publieke domein, laat staan in zijn naam te handelen?⁸⁸
- c. Laat ik mij raken door de nood van andere mensen, ver weg en dichtbij? Heeft de nood van anderen echt een plaats in mijn persoonlijk gebed? Kom ik/ komen wij als parochie werkelijk toe aan daden van liefde?

9. Paus Franciscus: Ga op weg, wees niet bang, dien!

Afgelopen zomer, in juli, waren de Wereld Jongeren Dagen in Brazilië. Paus Franciscus hield tijdens de grote eucharistieviering op het Copacabana strand bij Rio de Janeiro een gloedvolle preek tot de aanwezige jongeren. De preek van paus Franciscus is in drie kernwoorden samen te vatten: "Ga op weg, wees niet bang en dien!"

De oproep van de paus is niet alleen waardevol voor jongeren in de Kerk, maar belangrijk voor alle gelovigen van alle generaties, wanneer het aan komt op het doen van daden van liefde in het licht van ons geloof.

87 J. vd Hende, *Lezing over de encycliek Lumen Fidei en Daden van Liefde* (Theologencafé Den Haag, 30 januari 2014). Zie: www.bisdomrotterdam.nl.

88 Cfr. *Lumen Fidei*, art. 55: "De Brief aan de Hebreëen zegt: 'God schaamt zich niet hun God genoemd te worden' (Heb. 11, 16) [...] Zullen wij ons misschien ervoor schamen God onze God te noemen? Zullen wij Hem niet als zodanig belijden in ons publieke leven, de grootsheid van het gemeenschappelijk leven dat Hij mogelijk maakt, niet voorhouden?"

DECREET

SAMENVOEGING VAN DE PAROCHIES ST. DOMINICUS, HH. FRANCISCUS EN CLARA, H. JOSEPH EN O.L. VROUW VAN DE ROZENKRANS & H. ALBERTUS DE GROTE EN DE OPRICHTING VAN DE PAROCHIE “H. JOHANNES”

In het kader van de clustervorming praten de parochies St. Dominicus, HH. Franciscus en Clara, H. Joseph en O.L. Vrouw van de Rozenkrans en H. Albertus de Grote te Rotterdam met elkaar over verdergaande vormen van samenwerking. Aldus geven zij gehoor aan het diocesane beleid, zoals verwoord in de beleidsnota Samenwerking Geboden 2 en onderschrijven zij aanleiding en doelstelling van dit proces van krachten bundelen. Inmiddels is het moment aangebroken waarop de fusie tussen voornoemde parochies daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Bij dit alles zijn de parochianen steeds betrokken geweest.

Overeenkomstig en op grond van mijn bevoegdheid daartoe, zoals bepaald in canon 515 van de Codex Iuris Canonici (C.I.C.) en met inachtneming en van toepassing-verklaring van Canon 121 (C.I.C.) heb ik, na verkregen positief advies van de Adviescommissie Pastorale Organisatie d.d. 12 november 2013 en na de Priesterraad, in vergadering bijeen d.d. 19 november 2013 en het Kathedraal Kapittel, in vergadering bijeen op 20 december 2013, gehoord te hebben, besloten uw parochies samen te voegen, zodat hieruit één nieuwe parochie ontstaat in de zin van Canon 515 (C.I.C.). Met ingang van 1 januari 2014 voeg ik samen de parochies St. Dominicus, HH. Franciscus en Clara, H. Joseph en O.L. Vrouw van de Rozenkrans en H. Albertus de Grote te Rotterdam, en richt ik in hetzelfde territorium één nieuwe parochie op die hierbij de naam of de titel “H. Johannes” krijgt.

Overeenkomstig Canon 121 (C.I.C.) verkrijgt de nieuwe parochie met ingang van 1 januari 2014 alle zaken- en vermogensrechten eigen aan de vier fuserende parochies, en neemt zij alle verplichtingen op zich, die op dezen rusten. Hieronder zijn begrepen alle rechten en plichten, schulden en bezittingen, overeenkomsten en fundaties, hypotheek, geldleningen e.d., zoals deze overeenkomstig Canon 1283 (C.I.C.) zijn vastgesteld op een inventarislijst, en overigens ook die daarbij niet genoemd zijn doch geacht moeten worden hier eveneens onder te vallen.

Het bestuur van de parochie draag ik op ervoor te zorgen dat alle nodige regelingen voortkomend uit dit besluit naar kerkelijk en naar Nederlands recht worden nageleefd en tevens dat een en ander zal worden vastgelegd in een notariële akte.

Met ingang van 1 januari 2014 benoem ik de hoogerwaarde heer Chr.N. Bergs tot moderator/pastoor, de zeereerwaarde heer R.G.M. Gouw tot vice-moderator, de hoogerwaarde heer H.M.W. Egging tot parochievicaris en verleen ik kerkelijke zending aan de weledele heer R.I.M. Lijesen en mevrouw G.M. Martens-Spruijt als pastoraal werk(st)er. Aan hen vertrouw ik de pastorale zorg toe in de nieuwe parochie “H. Johannes”.

Eveneens met ingang van 1 januari 2014 benoem ik tot leden van het bestuur van de parochie “H. Johannes” mevrouw M.J.A. in ‘t Veen, tevens vice-voorzitter, mevrouw A.M.J. Schlosser (secretaris), mevrouw C.F.A. van Wesenbeeck (penningmeester), de heer J.W.J. Martens, de heer F.A.M. Jacobs en mevr. G. Jengsma. Hun benoeming is conform het “Algemeen Reglement voor het Bestuur van een Parochie”, voor een eerste termijn van vier jaar (eindigend op 1 juni 2018). Het bestuur zal zelf voor een rooster van aftreden zorg dragen.

Allen die tot 1 januari 2014 behoren tot de parochies St. Dominicus, HH. Franciscus en Clara, H. Joseph en O.L. Vrouw van de Rozenkrans en H. Albertus de Grote te Rotterdam, verklaar ik vanaf die datum te behoren tot de nieuwe parochie “H. Johannes”. De grenzen van de parochie zullen in een later stadium worden vastgesteld, doch komen overeen met de buitenste begrenzing van de oude parochies.

Dit besluit dient op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt te worden. Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig Canon 1734 C.I.C. aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden. Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 3 maart 2014.

De clustervorming heeft vooral ten doel om krachten vrij te maken voor de eigenlijke en wezenlijke opdracht van elke geloofsgemeenschap om de kerk present te stellen in de samenleving van vandaag, met al zijn complexe vragen, problemen, uitdagingen en mogelijkheden. Bij het realiseren van deze uitdaging wens ik u van harte Gods zegen toe.

Met vriendelijke groet en zegenwens,

In Christo,

Rotterdam, 3 maart 2014

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

Dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET

SAMENVOEGING VAN DE PAROCHIES DE VIER EVANGELISTEN EN H. NICOLAAS EN DE OPRICHTING VAN DE PAROCHIE “H. BERNADETTE”

In het kader van de clustervorming praten de parochies De Vier Evangelisten en H. Nicolaas te Rotterdam met elkaar over verdergaande vormen van samenwerking. Aldus geven zij gehoor aan het diocesane beleid, zoals verwoord in de beleidsnota Samenwerking Geboden 2 en onderschrijven zij aanleiding en doelstelling van dit proces van krachten bundelen. Inmiddels is het moment aangebroken waarop de fusie tussen voornoemde parochies daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Bij dit alles zijn de parochianen steeds betrokken geweest.

Overeenkomstig en op grond van mijn bevoegdheid daartoe, zoals bepaald in canon 515 van de Codex Iuris Canonici (C.I.C.) en met inachtneming en van toepassing-verklaring van Canon 121 (C.I.C.) heb ik, na verkregen positief advies van de Adviescommissie Pastorale Organisatie d.d. 12 november 2013 en na de Priesterraad, in vergadering bijeen d.d. 19 november 2013 en het Kathedraal Kapittel, in vergadering bijeen op 20 december 2013, gehoord te hebben, besloten uw parochies samen te voegen, zodat hieruit één nieuwe parochie ontstaat in de zin van Canon 515 (C.I.C.). Met ingang van 1 januari 2014 voeg ik samen de parochies De Vier Evangelisten en H. Nicolaas te Rotterdam, en richt ik in hetzelfde territorium één nieuwe parochie op die hierbij de naam of de titel “H. Bernadette” krijgt.

Overeenkomstig Canon 121 (C.I.C.) verkrijgt de nieuwe parochie met ingang van 1 januari 2014 alle zaken- en vermogensrechten eigen aan de twee fuserende parochies, en neemt zij alle verplichtingen op zich, die op dezen rusten. Hieronder zijn begrepen alle rechten en plichten, schulden en bezittingen, overeenkomsten en fundaties, hypotheek, geldleningen e.d., zoals deze overeenkomstig Canon 1283 (C.I.C.) zijn vastgesteld op een inventarislijst, en overigens ook die daarbij niet genoemd zijn doch geacht moeten worden hier eveneens onder te vallen.

Het bestuur van de parochie draag ik op ervoor te zorgen dat alle nodige regelingen voortkomend uit dit besluit naar kerkelijk en naar Nederlands recht worden nageleefd en tevens dat een en ander zal worden vastgelegd in een notariële akte. Met ingang van 1 januari 2014 benoem ik de hoogerwaarde heer Chr.N. Bergs tot moderator/pastoor, de zeereerwaarde heer R.G.M. Gouw tot vice-moderator, de hoogerwaarde heer H.M.W. Egging tot parochievicaris en verleen ik kerkelijke

zending aan de weledele heer R.I.M. Lijesen en mevrouw G.M. Martens-Spruijt als pastoraal werk(st)er. Aan hen vertrouw ik de pastorale zorg toe in de nieuwe parochie “H. Bernadette”.

Eveneens met ingang van 1 januari 2014 benoem ik tot leden van het bestuur van de parochie “H. Bernadette” de heer R.J. Borst, tevens vice-voorzitter, mevrouw B. Dartee-van Pruissen (secretaris), de heer J.W.M. Russell (penningmeester), de heer R.G. Beek (portefeuille gebouwen), mevrouw J.M. Klaver en de heer A.P.G. de Leeuw. Hun benoeming is conform het “Algemeen Reglement voor het Bestuur van een Parochie”, voor een eerste termijn van vier jaar, eindigend op 1 juni 2018. Het bestuur zal zelf voor een rooster van aftreden zorg dragen.

Allen die tot 1 januari 2014 behoren tot de parochies De Vier Evangelisten en H. Nicolaas te Rotterdam, verklaar ik vanaf die datum te behoren tot de nieuwe parochie “H. Bernadette”. De grenzen van de parochie zullen in een later stadium worden vastgesteld, doch komen overeen met de buitenste begrenzing van de oude parochies.

Dit besluit dient op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt te worden. Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig Canon 1734 C.I.C. aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden. Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 3 maart 2014.

De clustervorming heeft vooral ten doel om krachten vrij te maken voor de eigenlijke en wezenlijke opdracht van elke geloofsgemeenschap om de kerk present te stellen in de samenleving van vandaag, met al zijn complexe vragen, problemen, uitdagingen en mogelijkheden. Bij het realiseren van deze uitdaging wens ik u van harte Gods zegen toe.

Met vriendelijke groet en zegenwens,

In Christo,

Rotterdam, 3 maart 2014

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

Dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET

SAMENVOEGING VAN DE PAROCHIES H. LAMBERTUS, HH. LAURENTIUS EN IGNATIUS EN PAX CHRISTI EN DE OPRICHTING VAN DE PAROCHIE “H. MARIA”

In het kader van de clustervorming praten de parochies H. Lambertus, HH. Laurentius en Ignatius en Pax Christi te Rotterdam met elkaar over verdergaande vormen van samenwerking. Aldus geven zij gehoor aan het diocesane beleid, zoals verwoord in de beleidsnota Samenwerking Geboden 2 en onderschrijven zij aanleiding en doelstelling van dit proces van krachten bundelen. Inmiddels is het moment aangebroken waarop de fusie tussen voornoemde parochies daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Bij dit alles zijn de parochianen steeds betrokken geweest.

Overeenkomstig en op grond van mijn bevoegdheid daartoe, zoals bepaald in canon 515 van de Codex Iuris Canonici (C.I.C.) en met inachtneming en van toepassing-verklaring van Canon 121 (C.I.C.) heb ik, na verkregen positief advies van de Adviescommissie Pastorale Organisatie d.d. 12 november 2013 en na de Priesterraad, in vergadering bijeen d.d. 19 november 2013 en het Kathedraal Kapittel, in vergadering bijeen op 20 december 2013, gehoord te hebben, besloten uw parochies samen te voegen, zodat hieruit één nieuwe parochie ontstaat in de zin van Canon 515 (C.I.C.). Met ingang van 1 januari 2014 voeg ik samen de parochies H. Lambertus, HH. Laurentius en Ignatius en Pax Christi te Rotterdam, en richt ik in hetzelfde territorium één nieuwe parochie op die hierbij de naam of de titel “H. Maria” krijgt. Als parochiekerk wijs ik aan de kerk H. Lambertus.

Overeenkomstig Canon 121 (C.I.C.) verkrijgt de nieuwe parochie met ingang van 1 januari 2014 alle zaken- en vermogensrechten eigen aan de drie fuserende parochies, en neemt zij alle verplichtingen op zich, die op dezen rusten. Hieronder zijn begrepen alle rechten en plichten, schulden en bezittingen, overeenkomsten en fundaties, hypotheek, geldleningen e.d., zoals deze overeenkomstig Canon 1283 (C.I.C.) zijn vastgesteld op een inventarislijst, en overigens ook die daarbij niet genoemd zijn doch geacht moeten worden hier eveneens onder te vallen. Met betrekking tot de bezittingen, behorende bij parochie HH. Laurentius en Ignatius, is een nadere bespreking nodig, zoals aangegeven in de bijlage die aan dit decreet is gehecht en waarvan deze bijlage onderdeel uitmaakt.

Het bestuur van de parochie draag ik op ervoor te zorgen dat alle nodige regelingen voortkomend uit dit besluit naar kerkelijk en naar Nederlands recht worden nageleefd en tevens dat een en ander zal worden vastgelegd in een notariële akte.

Met ingang van 1 januari 2014 benoem ik de hoogerwaarde heer Chr.N. Bergs tot moderator/pastoor, de zeereerwaarde heer R.G.M. Gouw tot vice-moderator/pastoor, de hoogerwaarde heer H.M.W. Egging tot parochievicaris en verleen ik kerkelijke zending aan de weledele heer R.I.M. Lijesen en mevrouw G.M. Martens-Spruijt als pastoraal werk(st)er. Aan hen vertrouw ik de pastorale zorg toe in de nieuwe parochie “H. Maria”.

Eveneens met ingang van 1 januari 2014 benoem ik tot leden van het bestuur van de parochie “H.Maria” mevrouw M.H.T.M. Boons-Prinsen, tevens vice-voorzitter, de heer M.S.M. Ruijs, de heer J. van Meggelen en mevrouw G.J.M.F. van Lent. Hun benoeming is conform het “Algemeen Reglement voor het Bestuur van een Parochie”, voor een eerste termijn van vier jaar, eindigend op 1 juni 2018. Het bestuur zal zelf voor een rooster van aftreden zorg dragen.

Allen die tot 1 januari 2014 behoren tot de parochies H. Lambertus, HH. Laurentius en Ignatius en Pax Christi te Rotterdam, verklaar ik vanaf die datum te behoren tot de nieuwe parochie “H. Maria”. De grenzen van de parochie zullen in een later stadium worden vastgesteld, doch komen overeen met de buitenste begrenzing van de oude parochies.

Dit besluit dient op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt te worden. Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig Canon 1734 C.I.C. aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden. Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 3 maart 2014.

De clustervorming heeft vooral ten doel om krachten vrij te maken voor de eigenlijke en wezenlijke opdracht van elke geloofsgemeenschap om de kerk present te stellen in de samenleving van vandaag, met al zijn complexe vragen, problemen, uitdagingen en mogelijkheden. Bij het realiseren van deze uitdaging wens ik u van harte Gods zegen toe.

Met vriendelijke groet en zegenwens,

In Christo,

Rotterdam, 3 maart 2014

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

Dr. F.J. Vermeulen
kanselier

JAAROVERZICHT

pastorale personeelsmutaties 2013

Wijdingen

Er hebben geen priesterwijdingen plaatsgevonden.

Er waren twee wijdingen tot permanent diaken

F.X.M.A. Baggen (15 juni)

G.A.M. Prins (15 juni)

Eerste benoemingen en aanstellingen

priester/regulier:

F. Wijnen Csp (parochie)

J.T. Wubbels mhm (parochie)

C. Boomaerts cp (migrantenparochie)

diaken:

L.C.J. Everts (parochie)

pastoraal werker m/v:

D.A.C.A. Gudde (parochie)

F.H. Timmermans MA (bisdom)

Emeritaat en pensioen

priesters:

Geen

diakens:

Geen

pastoraal werkers m/v:

Mw. M.H.J. Berg-Buis

Mw. L.A.M. Meijer

Mw. C.L.M. van Straten

Mw. C.C.D. Hofschreuder

catecheet m/v:

J.A.G. Sterk

Overleden

bisdompriesters:

C.J.M. Vermeulen (19-2)

A.G.W. Nijs (20-2)

W.G. van Sambeek (20-2)

F.A.M. Keesen (5-3)

H.P.R.A. van der Plas (23-6)

J.A.M. van der Zalm (7-12)

permanent diaken:

H.Th. Peters (15-6)

BENOEMINGEN EN ONTSLAGEN

1 januari 2014

R.E.O.A. Bot tot diocesaan referent voor Kerk, Interieur en Kunst (met gelijktijdige opheffing van de Diocesane Commissie Kerk, Interieur en Kunst en ontslag van de leden).

P. van der Ham tot lid van het bestuur van DePaGeZo voor een eerste termijn van vier jaar.

11 februari 2014

Mevr. A.P. Zwinkels eervol ontslag als lid van het Curatorium van Vronesteyn.
De zeereerwaarde heer C.T.M. van Vliet eervol ontslag als lid van het Curatorium van Vronesteyn.

De hoogerwaarde heer Th.J.J. van Steekelenburg eervol ontslag als lid van het Curatorium van Vronesteyn.

25 februari 2014

Drs B.R.W. van Pampus tot lid van de diocesane commissie roepingenpastoraal voor een eerste periode van vier jaar.

Mevr. mr drs J. Sorgdrager eervol ontslag als lid van de diocesane commissie roepingenpastoraal.

De eerwaarde heer A.T.M. van Berkel eervol ontslag als lid van de diocesane commissie roepingenpastoraal.

De zeereerwaarde heer R.J.W. Franken benoeming voor een eerste periode van vier jaar tot lid van het Curatorium van Vronesteyn.

Mevr. drs D.M. van Roosendaal benoeming voor een eerste periode van vier jaar tot ambtelijk secretaris van het Curatorium van Vronesteyn.

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD van het bisdom Rotterdam, 19 november 2013 (2013-4)

Inhoudelijk gesprek: Daden van Liefde

Omdat het bisdom na het themajaar over geloof nu het thema daden van liefde centraal stelt, wordt dit besproken in de Priesterraad. Daden van Liefde zijn breder dan kerkelijk georganiseerde vormen van naastenliefde. Het gaat dan ook om spontane individuele acties ten opzichte van anderen. Katholieken zijn ook betrokken bij niet-kerkelijke organisaties. Een voedselbank of een schuldhulpgroep, bijvoorbeeld, is breder, al wordt het kerkelijk ondersteund. Katholieken zijn ook betrokken bij allerlei ontwikkelingsorganisaties.

Er gebeurt in en vanuit de parochies veel op diaconaal vlak. Er zijn vier niveaus te onderscheiden, die met elkaar te maken hebben:

- activiteiten op het gebied van het lenigen van diaconale en materiële nood (bijvoorbeeld de voedselbank of de kledingbank);
- activiteiten op het gebied van het lenigen van persoonlijke noden (bijvoorbeeld eenzaamheid);
- activiteiten gericht op bepaalde achtergestelde groepen (bijvoorbeeld vluchtelingen);
- activiteiten gericht op het publieke en politieke debat.

Het armoedeonderzoek 2012 is breed uitgezet. De Katholieke Kerk is goed voor 9 miljoen uit parochies, PCI-en, caritasinstellingen en Vincentiusverenigingen. Het aantal aanvragen om hulp stijgt. Daar zijn meerdere redenen voor. Armoede wordt voor steeds meer mensen een nijpend probleem. Een nieuwe categorie zijn de ZZP-ers die een restschuld overhouden na de verkoop van hun huis. Er wordt in toenemende mate genetwerkt, waardoor de bekendheid groter wordt en de drempel lager. De top 5 uit het Armoedeonderzoek 2012 noemt onder meer mensen zonder werk of alleenstaande ouderen. Omdat AOW en pensioen beter zijn geregeld, neemt de groep 65+ af in het totaal van mensen dat onder de armoedegrens leeft.

Er zijn veel dragers van diaconie. Een aantal parochiekernen heeft een werkgroep diaconie of iets vergelijkbaars. Er zijn 87 PCI-en in het bisdom. Dat aantal wordt lager door fusie. Er zijn 95 à 100 MOV-groepen. Ook daar is samenwerking of fusie zichtbaar. Pastorale teams en pastoraatgroepen kennen

vaak een portefeuillehouder diaconie. Jongerengroepen zijn veelal diaconaal bezig (M25, DiaconAction door navormselgroepen). Een van hen won de diaconieprijs 2013. Veel communiegroepen en vormselgroepen nemen in hun programma diaconale activiteiten op.

Op het vlak van de diaconie en MOV is ‘Samenwerking Geboden 2’ belangrijk. De samenwerking wordt daardoor versterkt. De activiteiten zijn vaak niet gebonden aan kerkgebouwen. Uit de diaconieprijs 2013 Brood en Rozen blijkt wel dat de activiteiten vaak groter zijn dan de parochiekern. De taak van een werkgroep diaconie is niet alleen het helpen van mensen in nood, maar ook het aansporen van leden van de geloofsgemeenschap en het hen in de gelegenheid stellen om daden van liefde te doen. Het is zaak om zoveel mogelijk mensen erbij te betrekken op hun eigen niveau.

De PCI is een vangnet achter de sociale voorzieningen. Hulp kan daarom niet structureel zijn, al mag het best een tijdje duren. Financiële hulp wordt evenwel als inkomen gezien, waardoor mensen gekort kunnen worden op hun uitkering.

De kerk in Den Haag is met het MOC in een bepaalde nood gesprongen. Daar worden zaken gecombineerd en dat werkt als een vliegwiel. Er zijn een aantal uitdagingen: het vinden van voldoende vrijwilligers, de financiering van het gebouw en de verankering van de katholieke spiritualiteit. Dat laatste punt wordt herkend vanuit Delft, waar veel gebeurt in het diaconaal centrum. Mensen weten elkaar gemakkelijk te vinden, ook nu het gebied groter wordt. Aandachtspunt daar is het in beeld brengen en houden van de diaconie in de parochie. Je moet er derhalve aandacht voor blijven vragen, onder meer in de liturgie. In Dordrecht is de parochie bezig met een inventarisatie van de noden en waar de Kerk een meerwaarde heeft. In IJsselmonde werden mensen bij elkaar gebracht die iets deden. Zij vertelden wat ze deden, hoe ze gemotiveerd waren. Op de diaconiezondag was dan aandacht in de liturgie voor een van die activiteiten. Alle noden zitten immers ook in de Kerk. In Den Haag krijgt eenmaal per jaar op diaconiezondag de PCI aandacht en is er een extra collecte voor (rond Christus Koning). Met een concreet project van de PCI kan het nog meer concreet worden dan een collecte voor de PCI zelf. De impulsgroep diaconie De Doortocht organiseert een keer per jaar een breed beraad voor parochianen die maatschappelijk actief zijn. Dat voedt de parochie in het attenderen op nieuwe noden en situaties.

Verdieping en het gelovig fundament zijn van belang. De boekjes van de bisschop over de sociale leer van de Kerk zijn daarbij een grote hulp gebleken. Verder is belangrijk dat diaconale werkgroepen geen eilanden zijn. Ontmoeting en dwarsverbanden zijn nodig, bijvoorbeeld via het parochiebestuur. Het gesprek tussen parochiebestuur en PCI is daarom van belang. Ter zake de rol van de diaconie in het pastorale team: een portefeuillehouder diaconie is goed als duidelijk is wat deze als taak heeft. Bijvoorbeeld een goed contact met de pastoraatgroepen met daaraan verbonden een terugkoppeling naar het team.

Er zijn ook verbindingen voorbij de parochie, zoals platforms voor WMO en voor gehandicapten enzovoort. Het is goed dat katholieken als ambassadeurs vertegenwoordigd zijn in besturen van maatschappelijke organisaties. Investeren in diaconie kan leiden tot meer zichtbare relevantie, geloofwaardigheid en betrokkenheid op de Kerk. Diaconie is dan missionair van karakter.

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD van het bisdom Rotterdam, 18 maart 2014 (2014-1)

Inhoudelijk gesprek: bouwstenen voor het welzijn van pastorale beroepskrachten

Er bestaat een zeker spanningsveld tussen de woorden welzijn en functioneringsgesprek. Al in 1998 is een notitie verschenen over het welzijn van pastorale beroepskrachten. Deze was gebaseerd op twee pijlers: 1) de noodzaak om na te denken over het welzijn van pastorale beroepskrachten omdat het onder druk staat (wat kun je dan doen) en 2) welzijngesprekken als instrument. Een welzijngesprek wordt in deze brochure als volgt gedefinieerd: “Een welzijngesprek is een gesprek waarin er gestructureerde en systematische aandacht en zorg is voor het professioneel en persoonlijk welzijn van pastorale beroepskrachten. Dit gesprek, dat het karakter heeft van een pastoraal gesprek, draagt een collegiaal en vertrouwelijk karakter en wordt slechts met wederzijds goedvinden geheel of gedeeltelijk ter kennis van anderen gebracht” (pag. 20). Voor de Priesterraad van toen was het welzijngesprek een pastoraal gesprek met een collegiaal en vertrouwelijk karakter, gestructureerd en systematisch, met als speerpunt zelf de regie nemen als er nood is aan verbetering.

De nadruk op het vertrouwelijke karakter ervan zorgt ervoor dat het welzijngesprek als instrument van personeelsbeleid niet tot volle bloei komt, al kan het gesprek op zichzelf zeer waardevol zijn. In 2012 is in het moderatorenoverleg gesproken over het takenpakket van de regiovicaris en de plaats van de welzijngesprekken erin. Toen werd aangegeven dat, omdat de uitvoering te verschillend was, niet op de oude voet doorgegaan moest worden.

Hoe dan wel verder? De voortgang was gediend met de ontwikkeling van een nieuw salarismodel in het rechtspositiereglement voor de pastoraal werk(st)ers. Deze ging van een leeftijdssystematiek over op een anciënniteitssystematiek (werken met periodieken). Omdat verhoging daarmee niet langer een automatisme is, werden functioneringsgesprekken nodig (eventueel te zijner tijd gevolgd door beoordelingsgesprekken). Welzijn kan wel een onderdeel zijn van het functioneringsgesprek, maar bij het functioneringsgesprek gaat het om het veranderen c.q. verbeteren van

het functioneren in een bepaalde omgeving. Wederkerigheid is belangrijk. Als er punten zijn waardoor een pastorale beroepskracht niet goed kan functioneren, dan moet dat benoemd worden. Ook wordt een verslag opgesteld.

Er wordt bisdombreed een route uitgezet (door personeelszaken) om de pastorale teams te informeren over de functioneringsgesprekken. Er is ook een kleine trainingscontext mogelijk, zodat pastoor/moderator met het parochiebestuurslid het gesprek zelfstandig kunnen voeren. De teamleden hebben een functioneringsgesprek met de pastoor/moderator en een lid van het parochiebestuur met de portefeuille personeel. De pastoor/moderator zelf heeft een functioneringsgesprek met de bisschop of de vicaris-generaal. De gesprekken worden vastgelegd. Het verslag wordt opgenomen in het dossier en de verbeterpunten worden gemonitord. Dat verschilt sterk van de welzijns gesprekken, al hebben de pastorale beroepskrachten daar veel aan gehad.

Een positieve ervaring met functioneringsgesprekken is, dat het goed werkt in je verhouding tot de collegae. Het is goed om zaken te overzien en ter sprake te brengen. Een parochiebestuur is gebaat bij een goede portefeuillehouder personeelszaken. Anderzijds is de pastoor bij het gesprek aanwezig. Hij kan oordelen over de inhoud.

Voor alle betrokkenen moet de taakomschrijving en het doel van de taak duidelijk zijn. Er is anders geen objectivering mogelijk met het oog op een eventuele salarisverhoging. Van de zijde van het bisdom wordt opgemerkt dat priesters een honorarium hebben en geen salaris. De salariscomponent is derhalve alleen van toepassing op permanent diakens en pastoraal werk(st)ers. Dat is echter geen reden voor priesters om geen functioneringsgesprek te voeren. De aanleiding is de door de bisschop goedgekeurde taakstelling met daarbij behorende arbeidsovereenkomst. Dat is al zo sinds 1973. Er is derhalve een kader.

Pastorale teams werken in hun grote werkgebied aan de hand van een pastoraal beleidsplan. De afspraken daarin worden regelmatig geëvalueerd. Als binnen dat kader het functioneringsgesprek wordt gevoerd, is er een duidelijke lijn. En bijvoorbeeld werkdruk kan op die manier een goed onderwerp in het functioneringsgesprek zijn.

Er is behoefte aan een vast format voor functioneringsgesprekken, met ruimte voor maatwerk per cluster. P&O geeft aan dat daaraan wordt gewerkt. De duur van het functioneringsgesprek is gemiddeld een uur.

Wat draagt nog meer bij aan het welzijn? Er wordt gesproken over onderbezetting, maar ook dat de aard van het werk aan verandering onderhevig is. Zaken kunnen misschien anders aangepakt worden dan je gewend bent en afgestemd op de mogelijke inzet van niet-teamleden binnen de parochie als gemeenschap van gedoopten.

NECROLOGIE

Johannes Christianus Oosterwijk

geboren op 27 december 1929 te Den Haag en priester gewijd op 15 juni 1957 te Rotterdam.

Jan Oosterwijk was na zijn wijding achtereenvolgens pastor in de parochies HH. Engelbewaarders te Lisse (1957), O.L. Vrouw van Fatima te Den Haag (1959), O.L. Vrouw te Dordrecht (1964) en H. Antonius en H. Bonifatius te Dordrecht (1974). Op 1 april 1975 werd hij tot deservitor benoemd van deze laatste parochie. Op 16 november 1985 volgde zijn benoeming als pastoor in de parochie De Verrijzenis van de Heer te Rotterdam-Schiebroek. Uit deze functie werd hem op 1 januari 1995 eervol ontslag verleend en tevens ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam.

Pastoor Jan Oosterwijk heeft zich 57 jaar als priester ingezet voor het bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en enthousiasme zijn wij hem veel dank verschuldigd.

Jan Oosterwijk was een man met grote sociale vaardigheden. Met een kwinkslag wist hij een ontspannen sfeer te scheppen, en vaak tegelijkertijd een treffende opmerking te maken. Dat maakte hem tot een beminnelijk mens. Zelf genoot hij ook van al zijn contacten en stond hij vaak in het middelpunt. Hij was trouw aan mensen, wist vaak feilloos de vinger op de zere plek te leggen en daarmee ook een nieuw, heilzaam perspectief aan te reiken.

Het was steeds zijn oogmerk om onbaatzuchtig het hart te raken en Gods liefde tastbaar te maken in het leven van mensen. Daar was hij priester voor geworden en die roeping is hij zijn hele leven trouw gebleven. Een bijzonder vertrouwen had Jan in Maria, de Moeder Gods. Daarom was het voor hem een groot geschenk dat hij, ondanks zijn slechte gezondheid, begin oktober nog mee kon gaan met de Rotterdamse bedevaart naar Lourdes.

Op maandagavond 6 januari 2014 is hij, voorzien van het H. Sacrament der zieken, overleden.

Nicolaas van Paaschen

geboren op 19 januari 1916 te Den Haag en priester gewijd op 7 juni 1941.

Pastoor Nico van Paaschen was na zijn wijding achtereenvolgens kapelaan in de parochies te Reeuwijk (1941), Velsen-Noord (1942), O.L. Vrouw Geboorte te Meije Zegveld (1943), H. Laurentius te Stompwijk (1945), H. Jozef te Hillegom (1948) en O.L. Vrouw Tenhemelopneming te Voorburg (1957). Op 11 juli 1958 werd hij benoemd tot geestelijk directeur van de Curia van het Legioen van Maria te Den Haag.

In 1959 volgde zijn benoeming tot rector van de Bisschoppelijke Nijverheidsschool te Voorhout en kreeg hij tevens een benoeming tot dekenaal directeur van het Apostolaat der Hereniging in het dekenaat Noordwijk en werd hij geestelijk adviseur van de interparochiële afdeling van de Katholieke Bond voor Overheidspersoneel te Voorburg. In 1960 werd hij tevens benoemd tot godsdienstleraar van de Middelbare Landbouwschool en van de Bisschoppelijke Nijverheidsschool, beide te Voorhout. Van 1962 tot 1967 was hij bisschoppelijk inspecteur van het RK Nijverheidsonderwijs en in 1963 en 1964 was hij godsdienstleraar aan de RK Nijverheidsschool voor meisjes 'Ancilla Domini' te Rotterdam.

In 1963 werd hij benoemd tot pastoor van de parochie H. Antonius van Padua te Oud-Beijerland. In 1967 volgde zijn benoeming tot pastoor van de parochie O.L.V. van Fatima te Den Haag. Uit die functie werd hem op 1 november 1979 wegens gezondheidsredenen eervol ontslag verleend en tevens eervol ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam.

Na zijn emeritaat bleef Nico van Paaschen dienstbaar en betrokken. Hij was parochie-administrator en lid van de bezoekersgroep voor emeriti.

Pastoor Nico van Paaschen heeft zich 73 jaar als priester ingezet, eerst voor het bisdom Haarlem-Amsterdam en vanaf 1956 voor het bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en enthousiasme zijn wij hem veel dank verschuldigd.

Pastoor Nico van Paaschen was een bewogen mens en wilde mensen bewegen. Met overtuiging priester, devoot en meelevend, plichtsgetrouw en markant. Hij leefde op het ritme van de liturgie van de Kerk.

Hij kwam graag onder de mensen en was een fervent kaartspeler. Samenbindend van karakter en zich daarbij instrument wetend in de gemeenschap van de Kerk van Christus.

Op zaterdag 8 februari 2014 is hij, voorzien van het H. Sacrament der zieken, overleden.

Johannes Wilhelmus Maria Nijman

Ridder in de orde van Oranje Nassau

geboren op 29 mei 1925 te Rotterdam en priester gewijd op 25 juli 1952.

Jan Nijman trad in 1947 toe tot de Orde van het Heilige Kruis. Na zijn priesterwijding in 1952 werd hij godsdienstleraar in Amersfoort, kreeg hij een functie bij het generalaat van de Orde en kreeg hij een benoeming in de pastoraal van het bisdom Roermond. Nadat hij sinds 1960 al priester-assistent was in de parochie H. Kruisvinding te Rotterdam, werd hij in 1965 benoemd tot pastoor van diezelfde parochie. In 1968 werd hij met het oog op de voorgenomen incardinatie in het bisdom Rotterdam benoemd tot pastor van de parochie H. Bartholomeus te Voorhout. In 1972 werd hij in die parochie pastoor. In juni 1983 volgde zijn benoeming tot pastoor van de parochie O.L.V. Geboorte te Rijpwetering, in juni 1987 aangevuld met zijn benoeming tot pastoor van de parochie H. Bavo te Oud-Ade. Uit deze functies werd hem in 1992 eervol ontslag verleend en hiermee tevens uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam.

Naast zijn pastorale functies was pastoor Nijman nog op veel andere terreinen actief. Hij was waarnemend rector van BNS te Voorhout, lid van de adviescommissie voor ambtskandidaten in het bisdom Rotterdam, pastor van de diakenkring, lid van de diocesane commissie roepingenpastoraal, lid van de adviescommissie opleiding permanent diakenkandidaten.

Na zijn emeritaat nam pastoor Nijman de zorg op zich voor de toeristenkapel in Ouddorp, assisteerde hij in de omliggende dorpen en vervulde de taak van parochie-administrator. Na zijn verhuizing naar BNS in Voorhout (in 1998) assisteerde hij nog veelvuldig in de Bollenstreek.

Pastoor Jan Nijman heeft zich 62 jaar als priester voor de Kerk ingezet, sinds 1968 als priester van het bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en enthousiasme zijn wij hem veel dank verschuldigd.

Jan Nijman wilde als priester graag tussen de mensen staan en wist dat die pastorale nabijheid ook om een zekere afstand vraagt. Die uitstraling had hij: toegankelijk en ietwat formeel. Hij geloofde rotsvast in God als de zin van zijn leven, leefde dat voor en wilde mensen ervan overtuigen. De vormgeving van dat gelovig engagement veranderde voor hem met de jaren, waarbij trouw aan de Kerk en liefde voor het priesterschap de rode draad bleven.

Op 12 februari is hij, voorzien van het H. Sacrament der zieken, overleden.

INHOUD

Jaargang 59 januari-maart 2014 Nummer 1

HOMILIE van Mgr. A.H. van Luyn, s.d.b. em. bisschop van Rotterdam, bij de 50ste verjaardag van zijn priesterwijding, eucharistieviering kathedraal HH. Laurentius en Elisabeth, 8 februari 2014	1
SLOTWOORD MGR. VAN DEN HENDE bij het jubileum van Mgr. Van Luyn s.d.b.	5
BRIEF VAN MGR. VAN LUYN S.D.B. aan allen die bij mijn priesterjubileum blijk gaven van hun betrokkenheid en sympathie	6
INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij de bijeenkomst van Sjofar voor studenten, Rotterdam, 10 januari 2014: Diaconale heiligen, levens getekend door daden van liefde	8
INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende over de encycliek Lumen Fidei en Daden van Liefde, Theologencafé Den Haag, 30 januari 2014	18
INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende tijdens parochiedag 1 februari 2014 Den Haag: Parochieleven en daden van liefde	32
DECREET Samenvoeging van de parochies St. Dominicus, HH. Franciscus en Clara, H. Joseph en O.L. Vrouw van de Rozenkrans & H. Albertus de Grote en de oprichting van de parochie “H. Johannes”	46
DECREET Samenvoeging van de parochies De Vier Evangelisten en H. Nicolaas en de oprichting van de parochie “H. Bernadette”	49
DECREET Samenvoeging van de parochies H. Lambertus, HH. Laurentius en Ignatius en Pax Christi en de oprichting van de parochie “H. Maria”	51
JAAROVERZICHT pastorale personeelsmutaties 2013.....	54
BENOEMINGEN EN ONTSLAGEN	56

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 19 november 2013 (2013-4).....	57
VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 18 maart 2014 (2014-1)	60
NECROLOGIE.....	63